

DSP

Training Sport en Gedrag: levenslessen voor risicojongeren

Voetbal als aangrijpingspunt voor gedragsverandering:
Evaluatie Training Sport & Gedrag I & II: 2016-2017

Onderzoeksrapport

Ineke Deelen
Paul Duijvestijn

DSP, september 2017.

Ineke Deelen

ideelen@dsp-groep.nl

+31207059321

Paul Duijvestijn

pduijvestijn@dsp-groep.nl

+31207059316

Foto voorzijde: KNVB Media

“Ik heb het al een keer toe moeten passen. Op het werk, onenigheid met een collega. Ik liep weg, zorgde dat ik weer rustig werd. En pas later kwam ik er bij hem op terug en losten we het op. Ik voel het nu aan als ik boos word en weet: je bent er zelf bij, dus de schuld ligt ook bij mij” (deelnemer Training Sport en Gedrag II).

Met de Training Sport en Gedrag beogen de KNVB en Halt jeugdvoetballers, die zich op het veld hebben misdragen, bewuster te maken van hun eigen emoties en (wan)gedrag en de gevolgen daarvan voor het slachtoffer en de omgeving. In de training leren de jongeren triggers beter te herkennen, kritieke situaties beter te doorzien en zich daarin handiger op te stellen. Voetbal vormt het aangrijpingspunt, maar het doel is om bij te dragen aan pro-socialer gedrag op het veld én daarbuiten.

DSP-groep monitort deze experimentele aanpak vanaf het eerste uur. September 2015 verscheen het eerste evaluatierapport, getiteld 'Experimenteren met een educatie straf in het voetbal'. Omdat de Training Sport en Gedrag sindsdien is doorontwikkeld heeft het monitoronderzoek in het seizoen 2016-2017 een vervolg gekregen. Want naast de relatief lichte Training I (3 sessies van 1 à 2 uur) is er een zwaardere en intensievere variant bijgekomen: Training II, bestaande uit 12 sessies inclusief boosheidscontroletraining, bedoeld voor jongeren die excessieve overtredingen hebben gepleegd.

De rapportage die voor u ligt bundelt de monitorresultaten van het seizoen 2016-2017. Ten aanzien van Training I is het vooral de vraag of de resultaten uit de eerste evaluatie, die was gebaseerd op een zeer beperkt aantal deelnemers, stand houden nu de training veel breder wordt ingezet. Ten aanzien van Training II ligt de vraag voor wat de meerwaarde is van de intensievere opzet en voor wie.

Inhoud

1.	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Onderzoeksvragen	6
1.3	Methodische opzet	7
1.4	Opbouw van het rapport	9
2.	Resultaten Training Sport en Gedrag I	10
2.1	Wie nemen deel aan de Training Sport en Gedrag I?	10
2.2	Hoe wordt (de opzet en inhoud van) de training gewaardeerd?	12
2.3	Wat levert de training op en bij wie?	14
2.4	Wat kan er beter?	18
3.	Resultaten Training Sport en Gedrag II	20
3.1	Wie nemen deel aan de Training Sport en Gedrag II?	20
3.2	Hoe wordt (de opzet en inhoud van) de training gewaardeerd?	24
3.3	Wat levert de training op en bij wie?	26
3.4	Wat kan er beter?	29
4.	Conclusies en aanbevelingen	33
4.1	Overallanalyse en conclusies	33
4.2	Aanbevelingen	37

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Vanaf het voetbalseizoen 2014-2015 experimenteert de KNVB met de zogeheten Training Sport en Gedrag: een educatieve straf voor jonge voetballers van 12-18 jaar die vanwege wangedrag een uitsluiting¹ opgelegd hebben gekregen. Wanneer zij de training met goed gevolg afleggen wordt een deel van hun uitsluiting kwijtgescholden. Doel van de training is bewustwording van en zelfreflectie op het gedrag, en zo een eerste stap tot pro-socialer gedrag; in eerste instantie op het voetbalveld, maar mogelijk ook daar buiten. Het idee is dat de jonge voetballers zich bewust worden van het eigen ongewenste, antisociale gedrag en de gevolgen daarvan voor het slachtoffer, anderen en de omgeving. Dit moet ertoe leiden dat de jongeren in het vervolg van hun leven beter bestand zijn tegen negatieve triggers en zich beter gaan gedragen.

In dat eerste experimentele seizoen heeft DSP-groep deze training gemonitord en geëvalueerd. Naar aanleiding van deze eerste evaluatie is de interventie door de KNVB en Halt doorontwikkeld en breder uitgezet. Daarnaast is er sinds januari 2016 een tweede, zwaardere variant bijgekomen: de Training Sport en Gedrag II. Deze training is bedoeld voor jongeren die een schorsing van meer dan een half jaar hebben opgelegd gekregen vanwege een excessieve overtreding³.

September 2015 verscheen het eerste evaluatierapport² van DSP, met als belangrijkste conclusies:

- Deelnemers, ouders en Halt-begeleiders zijn zonder uitzondering positief over de opzet en meerwaarde van de training. De training zit goed in elkaar. Het maakt jongeren bewuster van en geeft hun meer inzicht in hun eigen attitude, gedrag en rol op (en om) het voetbalveld.
- In praktijk zijn het echter met name schuldbevuste 'incidentele overtreders' die ervoor kiezen om deel te nemen aan de (niet verplichte) training. Voor hen is de training zonder meer nuttig, maar omdat ze al over een behoorlijke mate van zelfinzicht beschikken is het effect relatief bescheiden.
- De verwachting is dat het effect op zogeheten 'logisch overtreders' – jongeren met een kort lontje die vaker over de schreef gaan – groter is, maar zij weigeren doorgaans deelname aan de training, omdat ze hun straf onterecht vinden en geen zin hebben in een intensieve training.
- Trainers en clubs van deelnemers staan op afstand. Ze zijn op de hoogte van deelname, maar worden niet of nauwelijks betrokken.

¹ Als een speler is uitgesloten van deelname aan bindende wedstrijden wordt in de volksmond vaak de term 'schorsen' gebruikt. Onder bindende wedstrijden vallen competitie- en bekerwedstrijden van de KNVB. Er is echter een wezenlijk verschil tussen een uitsluiting en een schorsing. Iemand die geschorst is mag niet deelnemen aan wedstrijden en trainingen en géén functie bekleden bij de vereniging of de KNVB. In geval van een uitsluiting mag de speler alleen niet deelnemen aan wedstrijden voor een bepaalde duur of voor een aantal bindende wedstrijden. Dit houdt in dat de betrokkene voor geen enkel team mag uitkomen (dus niet speelgerechtigd is) tot en met de datum waarop het team/elftal, waar de betrokken speler de straf heeft 'opgelopen', dát aantal bindende wedstrijden heeft gespeeld. Bron: <http://www.knvb.nl/downloads/bestand/1901/handleiding-tuchtzaken-av-2016-2017>.

² Duijvestijn & Scherders (2015). *Experimenteren met een educatieve straf in het voetbal. Evaluatie van de Training Sport en Gedrag*. Amsterdam: DSP-groep.

³ De KNVB hanteert de volgende definitie voor het begrip excessieve overtreding:

- a. Buitensporig fysiek geweld jegens een individu of meerdere individuen;
- b. Ernstige bedreiging van een individu of meerdere individuen;
- c. Raak spuwen van een individu of meerdere individuen, voor, gedurende, dan wel na de wedstrijd.

Van een excessieve overtreding kan onder meer sprake zijn indien de overtreding zelf, qua aard of proportionaliteit, als buitensporig en/of ernstig kan worden aangemerkt en/of er meerdere overtredingen zijn begaan en/of sprake is van

Anders dan bij Training I, waar jongeren zelf kunnen kiezen voor deelname, wordt Training II onder dwang opgelegd door de tuchtrechters. Zij maken (in samenspraak met de tuchtcommissie) een inschatting of Training II voor desbetreffende jongere zinvol is. Training II is ook uitgebreider en intensiever (zwaarder): een agressiereplacementtraining (ART; boosheidscontrole) maakt er onderdeel van uit, evenals het uitvoeren van verenigingsactiviteiten om de binding met de vereniging te behouden en te versterken. Zie Tabel 1 voor de verschillen.

Tabel 1 Overzicht van (de verschillende tussen) Training Sport en Gedrag I en II ⁴

	Versie I	Versie II
Doelgroep	< 19 jaar, 5-10 wedstrijden uitgesloten	< 21 jaar, excessplegers (> half jaar geschorst)
Verwacht aantal deelnemers	Ca. 100 per jaar	Ca. 25 per jaar
Korting aantal wedstrijden uitsluiting resp. schorsing	Ca. 2/3	1/3
Deelname vrijwillig of met drang	Vrijwillig: zelf reageren om mee te doen	Drang: tuchtrechter maakt inschatting en legt min of meer eenzijdig op
Startmoment training	Kort na uitsluiting	Kort na schorsing
Intensiteit training	2 sessies + excuus + leeropdrachten	Als I + ART 8x45 min + verenigingsactiviteiten
Doorlooptijd training	Ca. 2 maanden	0,5 tot 1 jaar

Beide trainingen gaan uit van dezelfde (wetenschappelijk onderbouwde) principes⁵, met als kern dat de interventie wordt toegepast in een leeftijdsfase waarin het antisociale gedragspatroon nog niet is ingesleten en voorkomen kan worden dat de jongere een negatief rolmodel voor leeftijdsgenoten wordt. Door middel van zelfreflectie wordt de jongere zich bewust van pro-sociale gedragalternatieven en maakt het zichzelf positieve gedragalternatieven eigen.

Ook in het seizoen 2016-2017 heeft DSP-groep de interventie weer gemonitord en geëvalueerd. Bij Training I is het vooral de vraag of de resultaten uit de eerste evaluatie, die was gebaseerd op een zeer beperkt aantal deelnemers, stand houden nu de training veel breder wordt ingezet. Training II is nieuw: hier ligt met name de vraag voor wat de meerwaarde is van de intensievere opzet en voor wie. In voorliggend evaluatierapport bundelen we de resultaten.

---

enig toegebracht letsel, dan wel indien de gemaakte overtreding op andere gronden, bijvoorbeeld opzet van de dader, kan worden aangemerkt als excessieve overtreding, zulks ter beoordeling van de tuchtrechtelijke organen.

Bron: <http://www.knvb.nl/downloads/bestand/1901/handleiding-tuchtzaken-av-2016-2017>.

⁴ Zie ook: <http://www.knvb.nl/assist/assist-bestuurders/wedstrijdzaken/tuchtzaken/training-sport-en-gedrag>.

⁵ Tönis, I. (2016). *Theoretische onderbouwing training Sport en Gedrag*. Leiden: PLATO, Universiteit van Leiden.

1.2 Onderzoeksvragen

Deze evaluatiestudie betreft een 1-meting van de Training Sport en Gedrag I en een 0-meting van de Training Sport en Gedrag II. Hierna geven we een overzicht van de hoofd- en deelvragen met betrekking tot beide trainingen.

Training Sport en Gedrag I

In hoeverre houden de resultaten en effecten, zoals gevonden in het kwalitatieve onderzoek bij een kleine groep deelnemers, ook stand bij een grotere groep?

- ③ Wie zijn de jongeren die deelnemen aan de Training Sport en Gedrag I? Waarom nemen zij deel en wat verwachten ze van de Training?
- ③ Wat zijn de ervaringen van de jongeren en Halt-medewerkers met de Training Sport en Gedrag I? Wat gaat volgens hen goed en wat kan beter?
- ③ Wat levert de Training op, volgens de jongeren en Halt-medewerkers? In hoeverre is er sprake van duurzame veranderingen in attitude en gedrag? Zien we opvallende verschillen tussen (groepen) deelnemers en zo ja, waar komen die verschillen vandaan?
- ③ Wat zijn aandachtspunten en verbeterpunten voor het vervolg van de Training Sport en Gedrag I?

Training Sport en Gedrag II

Omdat de Training Sport en Gedrag II nog niet eerder is geëvalueerd, een zwaardere doelgroep (excesplegers) betreft en de Training veel intensiever is, voeren we voor de Training Sport en Gedrag II een procesevaluatie uit. In feite is dit een 0-meting, waarbij we ons richten op het achterhalen van kritische succesfactoren, ervaringen, duurzaamheid en reikwijdte van de resultaten. De volgende hoofd- en deelvragen staan hierbij centraal:

Wat is de meerwaarde van Training II ten opzichte van Training I?

- ③ Wie zijn de jongeren die de Training Sport en Gedrag II opgelegd hebben gekregen? In hoeverre en waarom werken zij mee aan de Training, en wat zijn hun verwachtingen ervan?
- ③ Wat zijn de ervaringen van de jongeren, hun ouders, voetbaltrainers, Halt-medewerkers en betrokkenen bij het tuchtrecht met de Training Sport en Gedrag II? Wat gaat volgens hen goed en wat kan beter?
- ③ Wat levert de Training op, volgens de jongeren zelf, hun ouders, voetbaltrainers en Halt-medewerkers? In hoeverre is er sprake van duurzame veranderingen in attitude en gedrag? Zien we opvallende verschillen tussen (groepen) deelnemers en zo ja, waar komen die verschillen vandaan?
- ③ Wat zijn aandachtspunten en verbeterpunten voor het vervolg van de Training Sport en Gedrag II?

1.3 Methodische opzet

Voor de evaluatie van beide trainingen zijn op meerdere meetmomenten verschillende onderzoeksgroepen via uiteenlopende meetmethoden bevestigd. Daarbij is de informatiebehoefte steeds afgewogen tegen de praktische haalbaarheid en uitvoerbaarheid.

Om de zeggingskracht van de resultaten te vergroten zijn dus niet alleen jongeren zelf gevraagd naar eventuele veranderingen in attitude en gedrag, maar ook hun omgeving. Dit multi-perspectief biedt intersubjectiviteit en verhoogt de betrouwbaarheid van de uitkomsten. Jongeren zelf kunnen immers wel vinden en zeggen dat ze veel hebben geleerd en dat hun gedrag is verbeterd, maar die bevinding wint aan kracht als dit wordt ondersteund door mensen die dichtbij hen staan.

Door verschillende meetmomenten in te bouwen is inzicht verkregen in eventuele veranderingen in de tijd: hoe scoren jongeren bij de start (T0) en na afloop van de training (T1)? En houden eventuele effecten ook na enkele maanden nog stand (T2)?

In aansluiting op de fase waarin beide trainingen zich bevonden is de evaluatie van Training I hoofdzakelijk kwantitatief en die van Training II kwalitatief van aard.⁶

Hierna zetten we kort uiteen hoe we te werk zijn gegaan bij de evaluatie van Training I en II.

Training Sport en Gedrag I

De eerste evaluatiestudie van de Training Sport en Gedrag I in 2015 was kwalitatief van aard, omdat de interventie toen nog volledig nieuw en het aantal deelnemers bescheiden was. Aangezien de Training in het seizoen 2016-2017 veel breder is ingezet (veel meer deelnemers) is nu een kwantitatieve meting onder deelnemers en Halt-medewerkers uitgevoerd, waarbij de vragenlijsten als het ware zijn ingebouwd in de interventie zelf. De resultaten zijn hierdoor representatiever en de zeggingskracht (power) van de resultaten sterker. Aanvullend zijn kwalitatief verdiepende interviews afgenomen met Halt-medewerkers die de Training Sport en Gedrag I hebben gegeven.

---

⁶ Voor het kwantitatieve deel van de evaluatie van Training I hebben we 3 verschillende online vragenlijsten geprogrammeerd: T0 en T1-vragenlijsten voor de deelnemers, en T1 voor de Halt-medewerkers. De vragenlijsten zijn uitgezet met behulp van het softwareprogramma MWM2. Het kwalitatieve deel van de evaluatie is op een gestructureerde manier voorbereid en uitgevoerd aan de hand van een topiclijst. Voor elk meetmoment en elke onderzoeksgroep is een specifieke topiclijst gebruikt. Voor Training I betreft dit een topiclijst voor de interviews met Halt-medewerkers. Voor Training II gaat het om 6 topiclijsten. Met elkaar dekken deze 8 topiclijsten en enquêtes de onderzoeksvragen. De gebruikte topiclijsten en vragenlijsten zijn opvraagbaar bij DSP-groep.

Tabel 2 Evaluatieopzet Training Sport en Gedrag I

Meetmoment & -methode	Respondenten (respons)	Focusvragen
T0, bij start: Online vragenlijst	Deelnemers (N = 126)	Wat zijn de kenmerken van deelnemers? Waarom zijn ze uitgesloten door de KNVB? Zijn ze eerder uitgesloten of in aanraking geweest met politie? Waarom kiezen ze voor deelname aan de Training? Hoe gedragen ze zich normaliter op het voetbalveld? Wat verwachten ze van de Training?
T1, direct na afloop: Online vragenlijsten	Deelnemers (N = 87) Halt-begeleiders (N = 75)	Hoe is het traject verlopen? Wat ging goed, wat ging minder goed en waardoor kwam dat? Wat heeft men geleerd? Wat zijn de verwachtingen ten aanzien van toekomstig gedrag?
T2, terugblik overall: Interviews	Halt-begeleiders (N = 4)	Wat zijn de ervaringen met het geven van de Training, wat verloopt goed en wat minder? Wordt de juiste doelgroep bereikt? Wat zijn de effecten van de Training en de inwerking ervan op het gedrag binnen en buiten het voetbal? Wat zijn kritische succesfactoren en verbeterpunten van het hele proces?

Training Sport en Gedrag II

Omdat de Training Sport en Gedrag II nieuw is (introdactie per 1 januari 2016), is hier gekozen voor een kwalitatieve procesevaluatie, vooral gericht op het achterhalen van kritische succesfactoren, ervaringen, duurzaamheid en reikwijdte van de resultaten. Thema's als bewustwording en zelfreflectie zijn het beste in een persoonlijk gesprek te bevragen, ook omdat dit de mogelijkheid biedt tot doorvragen. Gesprekken vonden plaats met jongeren, hun ouders en voetbaltrainers. Daarbij bleek de bereikbaarheid van respondenten een knelpunt: vaak bleken zij gewisseld van telefoonnummer en meerdere keren lukte het ondanks diverse pogingen niet om contact te krijgen. Hierdoor is de respons lager uitgevallen dan vooraf gepland (met zeven deelnemers was geen contact mogelijk).

Verder heeft een verdiepend focusgroepsinterview plaatsgevonden met de Halt- medewerkers die de jongeren hebben begeleid. Daarnaast zijn tuchtrechters, tuchtrechtcommissieleden en KNVB-medewerkers tuchtzaken geïnterviewd.⁷

⁷ Een overzicht van de geïnterviewde professionals is bij DSP opvraagbaar.

Tabel 3 Evaluatieopzet Training Sport en Gedrag II

Meetmoment & -methode	Respondenten (respons)	Focusvragen
Combinatie T0 (bij start) en T1 (enige tijd) na afloop traject Interviews	Deelnemers (N = 7) Ouders (N = 5) Trainers (N = 5)	Wat zijn de kenmerken van deelnemers? Waarom zijn ze geschorst? Zijn ze eerder uitgesloten of in aanraking geweest met politie? Waarom kiezen ze ervoor mee te werken aan de Training? Hoe gedragen ze zich normaliter op het voetbalveld en daarbuiten? Wat verwachten ze van de Training? Hoe is het traject verlopen? Welke duurzame veranderingen zien we wel/niet terug in attitude en gedrag? Wat ging goed, wat ging minder goed en waardoor kwam dat? Wat zijn de verwachtingen ten aanzien van toekomstig gedrag?
T2, terugblik overall: Focusgroep interview	Halt-begeleiders (N = 3)	Wat zijn hun ervaringen met het geven van de Training? Wat verloopt goed en wat minder? Wordt de juiste doelgroep bereikt? Wat is het effect van de Training op het gedrag binnen en buiten het voetbal? Wat is het nut en belang van Training II? Wat zijn kritische succesfactoren en verbeterpunten van het hele proces?
T2, terugblik overall: Interviews	Tuchtrecht (N = 3) KNVB-medewerkers (N = 2)	Wat zijn de verwachtingen van (de effecten van) de Training? In hoeverre is men bekend met de inhoud van de Training? Waarom worden er weinig Sport en Gedrag II trainingen opgelegd, en waarom weigeren sommige jongeren mee te werken? Wat zijn verbeterpunten? Hoe zien zij de toekomst van de Training?

1.4 Opbouw van het rapport

Na dit inleidende hoofdstuk volgen in hoofdstuk 2 de resultaten met betrekking tot de Training Sport en Gedrag I. Hoofdstuk 3 bundelt de resultaten op basis van de evaluatie van de Training Sport en Gedrag II. In deze beide hoofdstukken staan we stil bij de vier deelvragen:

- ① Wie zijn de deelnemers?
- ② Hoe ervaren zij en andere betrokkenen de training?
- ③ Wat levert de training op in termen van (duurzame) veranderingen in attitude en gedrag?
- ④ Wat voor verbeterpunten benoemen betrokkenen met het oog op de toekomst van de training?

In deze twee resultatenhoofdstukken beperken we ons sec tot de gevonden feiten en opgetekende meningen van betrokkenen. Hoofdstuk 4, conclusies en aanbevelingen, biedt vervolgens ruimte voor de overall-analyse en interpretatie van de onderzoekers.

2. Resultaten Training Sport en Gedrag I

Dit hoofdstuk bundelt de resultaten van de Training Sport en Gedrag I. Achtereenvolgens staan we stil bij:

- 1 De deelnemers: hoeveel zijn het er, wie zijn ze (kenmerken) en waarom doen ze mee?
- 2 (De opzet en inhoud van) de training: wat vinden de jongeren en de Halt-begeleiders ervan?
- 3 De effecten: wat levert de training op en bij wie?
- 4 Aandachtspunten en verbeterpunten: wat kan er beter volgens de jongeren en de Halt-begeleiders?

2.1 Wie nemen deel aan de Training Sport en Gedrag I?

Aantal deelnemers

In het voetbalseizoen 2016-2017 nemen 159 jongeren deel aan de Training Sport en Gedrag I. Dat is fors meer dan de honderd deelnemers die vooraf werden beoogd. Jongeren die in aanmerking komen krijgen geautomatiseerd een voorstel, waarin duidelijk staat vermeld dat 4 wedstrijden uitsluiting worden omgezet in een voorwaardelijke straf als zij deelnemen aan de Training Sport en Gedrag I en deze positief afronden. Als zij daar gebruik van willen maken dienen zij binnen drie dagen te reageren. In het seizoen 2016-2017 maakt 47 procent van de 341 jongeren met 6-10 wedstrijden uitsluiting⁸ gebruik van dit aanbod.⁹ Van die 159 ronden uiteindelijk 141 de training positief af (89%). 9 Jongeren komen in het geheel niet opdagen (6%) en nog eens 9 haken voortijdig af (6%). Voor een beperkt deel van de jongeren, 3 procent, is de uitsluiting aanleiding om helemaal met voetbal te stoppen.

De 'niet-reageerders' (53%) en 'afhakkers' (11%) zijn in deze monitorronde niet bevroegd. Van de 'weigeraars' weten we uit de eerste evaluatie dat het niet reageren vaak voortkomt uit een vorm van laksigheid. Van de 'afhakkers' (in het geheel niet komen opdagen of tussentijds afhaken) weten we weinig, omdat deze jongeren doorgaans niet (meer) reageren op telefoontjes en emails.

Tabel 4 Deelnemers, afwijzers, afhakers seizoen 2016-2017: aantallen en percentages

	Absolute aantal	Percentage
Totale populatie: jongeren die training krijgen aangeboden	341	100%
Jongeren die ingaan op het aanbod	159 (van de 341)	47%
Jongeren die training positief afronden	141 (van de 159)	89%
Jongeren die toch niet komen opdagen	9 (van de 159)	6%
Jongeren die voortijdig afhaken	9 (van de 159)	6%

⁸ Volgens opgave KNVB: Excelsheet 'Uitsluitingen vanaf 6 wedstrijden, 21 juni 2017'.

⁹ Ter vergelijking: in het seizoen 2014-2015 was het aantal jongeren dat *niet* voor de training koos nog 75 procent.

Motivatie en verwachtingen van deelnemers

Veruit de belangrijkste reden voor jongeren om deel te nemen aan de training is 'weer sneller kunnen voetballen' (90%). Daarnaast denkt 34 procent er ook wat van de kunnen leren, met name: 'jezelf beter in de hand weten te houden op het voetbalveld'. Een beperkt aantal volgt de training op advies van hun trainer/club (16%) of ouders (7%).

Voor de meeste deelnemers is de training geslaagd als ze aan alle eisen hebben voldaan en weer mogen voetballen (66%), als ze zich in de toekomst 'beter in de hand' weten te houden op het voetbalveld (35%), of als ze meer inzicht in zichzelf hebben gekregen en beter begrijpen hoe het zover heeft kunnen komen (23%).

Kenmerken van deelnemers

De deelnemers vormen een gemêleerde groep. Het gaat om jongeren in de leeftijd van 13 tot en met 19 jaar (gemiddeld: 16 jaar), met een uiteenlopend opleidingsniveau: 29% MBO, 27% havo of vwo, 19% vmbo-tl, 14% vmbo kader of lager, en 4% HBO of universiteit.

De meeste deelnemers noemen zichzelf 'fanatiek op voetbalveld' (79%), maar 'sociaal' (71%) en 'rustig' (52%) daarbuiten. Slechts 17% geeft aan ook buiten het veld behoorlijk 'fel' of 'agressief' te zijn. De Halt-begeleiders zijn wat kritischer: zij vinden de meeste deelnemers (60%) bij aanvang helemaal niet zo sociaal en/of rustig.

De meeste deelnemers zijn uitgesloten vanwege 'natrappen' (29%) of 'slaan van een speler' (25%). De aanleiding is volgens de jongeren meestal dat men getreiterd, uitgescholden, of geslagen werd door de tegenstander (35%). Een kwart noemt als aanleiding dat de scheidsrechter onvoldoende optrad. Soms leidde dat ook tot ruzie met en/of het fysiek belagen van de scheidsrechter.

Een derde van de deelnemers (33%) toont zich al vóór aanvang van de training schuld bewust. Zij noemen de opgelegde straf terecht en vinden dat ze zich beter hadden moeten beheersen. Een groter deel (43%) vindt de straf echter te hoog of nogal overdreven. 24 procent staat er neutraal in.

Hierin speelt mee dat slachtoffer en dader vaak moeilijk te onderscheiden begrippen zijn. Veelal is de actie die werd bestraft een reactie op het gedrag van het 'slachtoffer', die dus soms ook niet helemaal vrijuit gaat. De andere kant is dat natrappen of slaan nooit valt goed te keuren, zo benadrukken verschillende Halt-begeleiders en enkele schuld bewuste jongeren.

Voor het gros van de jongeren (70%) betreft het een eerste uitsluiting. 19 procent is één keer eerder uitgesloten en een kleine minderheid (11%) is twee keer of meer uitgesloten geweest. Van de jongeren die al eens uitgesloten zijn betrof dit meestal 1 wedstrijd of 2 tot 5 wedstrijden (beide 42%). Voor een klein aantal (18%) ging het destijds om een uitsluiting van 6 wedstrijden of meer.

Er bestaat geen duidelijk verband tussen 'mate van schuld bewustzijn' (vindt de straf terecht of te hoog) enerzijds en 'type speler' en 'eerdere uitsluitingen' anderzijds. Wel is er een verband tussen 'type speler' en 'eerdere uitsluitingen': waar 66 procent van de felle/fanatieke jongeren al eens eerder is uitgesloten, is dit onder de rustige jongeren 40 procent en onder de sociale jongeren 31 procent.

Bijna een derde van de deelnemers (31%) is wel eens in aanraking geweest met de politie, vaak meer dan een jaar geleden (44%). Het ging daarbij om zeer uiteenlopende delicten: van vechtpartijen, vernieling, diefstal en vuurwerk, tot geen ID op zak hebben en openbare dronkenschap. Bij bijna de helft van deze jongeren met politiecontact leidde het tot een werkstraf (26%, 10 jongeren) of leerstraf (21%, 8 jongeren). Eén deelnemer heeft jeugddetentie gehad. Ook binnen deze groep met politiecontact bevinden zich relatief weinig jongeren die zichzelf 'sociaal' noemen.

2.2 Hoe wordt (de opzet en inhoud van) de training gewaardeerd?

"Met alleen een schorsing zou je niet meer nadenken over wat je hebt gedaan en misschien blijf je dan wel boos. Nu leer je wat je niet moet doen of anders moet doen."

Beoordeling van de training als geheel

In zijn algemeenheid zijn zowel deelnemers als Halt-begeleiders goed te spreken over de opzet en inhoud van de Training Sport en Gedrag I. Van de jongeren beoordeelt 93 procent de training positief: 63% vindt het zinvol en 30% zeer zinvol. 94 procent van de deelnemers zou de training ook aan anderen aanraden. Een greep uit de antwoorden van deelnemers op de vraag wat de training volgens hen zinvol maakt:

"Ik ben door deze training toch in gaan zien dat het zo niet langer gaat."

"Ik ben bewust geworden van wat ik fout heb gedaan en snap nog beter wat onsportief gedrag is, ook als het gaat om rommel op en rond het veld."

"Ik heb geleerd dat ik mijzelf anders kan opstellen en op een andere manier kan reageren tegen wie dan ook en op welke beslissing dan ook."

"Ik kan situaties in het dagelijks leven nu beter herkennen, en ik weet nu hoe ik er beter op kan reageren."

"Ik denk nu na wat ik doe en als ik wat doe denk ik meteen aan de consequenties."

Het valt op dat veel jongeren na afloop positiever zijn over de training dan voor aanvang. Hun aanvankelijk wat afwachtende en gereserveerde houding – vooraf verwachtte niet meer dan een derde van de jongeren er iets van te leren – heeft in de loop van het traject plaats gemaakt voor een actievere opstelling, waarin ze zich een spiegel laten voorhouden.

Slechts zes jongeren (7%) vinden de training niet zo zinvol geweest. Zij geven aan niet echt iets nieuws geleerd te hebben over zichzelf. Het gaat hierbij vooral om wat oudere, fanatieke voetballers, die voor het eerst zijn uitgesloten en die de hoogte en zwaarte van de straf in twijfel trekken.

De Halt-begeleiders zijn zonder uitzondering (100%) positief over de training: 68% van de trajecten is volgens hen 'goed' verlopen en 32% 'zeer goed'. Zij vinden het hierin belangrijk dat een jongere a) meewerkt en zich aan de afspraken houdt; b) inzicht krijgt in het eigen gedrag; en c) inzicht krijgt in gedragsalternatieven.

Beoordeling van de verschillende trainingsonderdelen

Als we dieper inzoomen op de afzonderlijke onderdelen van de Training Sport en Gedrag I zien we dat eigenlijk alle onderdelen goed tot zeer goed worden beoordeeld: zie tabel 5.

Het start- en eindgesprek wordt door zowel de deelnemers als de Halt-begeleiders het hoogst gewaardeerd. Dit lijkt geen toeval: het contact tussen jongere (en bij voorkeur ook ouders) en Halt-begeleider vormt de basis van de training. De training bestaat vooral uit tools om een open sfeer te creëren, waarin diepgaande gesprekken tot stand kunnen komen. In dat kader vormt de mogelijkheid voor de Halt-begeleiders om de training flexibel en naar eigen inzicht in te vullen (onderdelen overslaan, elementen toevoegen, meer inzoomen op bepaalde aspecten) een belangrijke succesfactor.

"Het gaat er vooral om dat wij als Halt-begeleiders een snaar weten te raken bij deze jongeren. Dat werkt bij iedereen anders."

"Onze belangrijkste taak is om ze wakker te schudden en een spiegel voor te houden. Mooi om te zien was dat ze soms eerst wat afwachtend waren, maar in de loop van het traject echt bereid waren om naar zichzelf te kijken."

Tabel 5 Beoordeling van de verschillende onderdelen van Training I

Onderdeel	Gemiddeld cijfer deelnemers	Gemiddeld cijfer Halt-begeleiders	Onderdeel heeft niet plaatsgevonden
Startgesprek	8,0	8,1	0%
Quiz 'Test Jezelf!'	7,8	7,4	1%
Foto's met vragen	7,4	7,1	8%
Excuusopdracht	7,4	7,8	10%
Excuusgesprek	7,6	8,1	43%
Huiswerkopdracht	7,7	7,6	4%
Opstellen van gedragscode	7,9	7,7	11%
Eindgesprek	8,5	8,1	4%

De foto's met vragen, waarover in gesprek wordt gegaan, scoort relatief het laagst. Deze foto-opdracht sluit onvoldoende aan op de belevingswereld van de oudere deelnemers en heeft bovendien vaak onvoldoende relatie met de reden van de uitsluiting. Ook de quiz en de huiswerkopdracht lenen zich wat minder voor de oudere deelnemers.

"Ik denk dat ik hier net wat te oud voor ben. Dit was meer gericht op jongere spelers. Een beetje kinderachtig en voorspelbaar."

De excuusopdracht en het excuusgesprek stuiten bij een aantal deelnemers op enige weerstand, omdat ze benadrukken dat hen niet als enige blaam treft.

“Excuses maken vind ik sowieso een beetje vervelend, maar zeker nu omdat dit nu alleen vanuit mijn kant wordt geschreven terwijl beide kanten fout zijn geweest.”

De Halt-begeleiders vinden dit juist cruciale onderdelen van de training. Ze tekenen daar wel bij aan dat het excuusgesprek vaak moeilijk te organiseren valt, omdat het slachtoffer lastig te achterhalen is of niet mee wil werken. Soms ook heeft het weinig toegevoegde waarde, omdat eerder (vaak direct na de wedstrijd) al excuses waren gemaakt. Het gevolg is dat het lang niet altijd tot een excuusgesprek komt (57% wel).

“Eerst gaf hij aan dat hij niet vond dat hij excuses hoefde aan te bieden, maar na wat goede gesprekken kijkt hij hier anders tegenaan en heeft hij een hele mooie brief geschreven en deze aangeboden aan de scheidsrechter van zijn vereniging.”

“Hij moest tegenover een leeftijdgenoot, die hij ook nog eens kent, zijn excuus aanbieden. Dat was heel spannend voor hem, maar hij heeft het goed gedaan. Het Slachtoffer heeft verteld hoe hij het heeft ervaren en beide jongens hebben samen een goed gesprek gehad.”

“Het excuusgesprek is heel goed, maar praktisch ontzettend lastig te realiseren. Vaak doe ik daarom als alternatief een gesprek met de trainer. Die kent de jongere goed en ik merk dat jongeren echt respect en ontzag hebben voor hem. Het feit dat een medewerker van Halt meegaat geeft het een tintje meer”

2.3 Wat levert de training op en bij wie?

“Aanvankelijk vond de deelnemer dat hij weinig verkeerd deed op het voetbalveld. Naarmate de training vorderde, kon hij benoemen dat hij ook weleens onsportief gedrag laat zien. Hij werd zich hier bewust van. Hij heeft inzicht gekregen in zijn gedrag. En geeft aan in het eindgesprek dat hij de afgelopen week in een wedstrijd dezelfde situatie tegenkwam en toen weggelopen is.”

Veranderingen in houding en gedrag op het voetbalveld

Alle deelnemers geven aan wel iets geleerd te hebben van de training. Meer dan driekwart denkt nu meer na over het eigen gedrag op het voetbalveld. Iets minder dan de helft weet nu beter hoe te reageren bij een opkomend gevoel van boosheid en/of loopt eerder weg bij confrontaties in het veld. Zie tabel 6.

Tabel 6 Effecten binnen het voetbal volgens deelnemers zelf

Onderdeel	Percentage
Ik denk nu meer na over mijn gedrag op het voetbalveld	77%
Ik weet nu hoe ik moet handelen als ik boos word	48%
Ik loop nu eerder weg bij confrontaties in het veld	46%
Ik heb geleerd om mij sportiever te gedragen	33%
Ik word nu sneller rustig als zich iets heeft voorgedaan op het veld	32%

Deze leereffecten maken dat bijna alle deelnemers de kans zelf heel klein (56%) of klein (43%) achten dat ze nog eens over de schreef gaan op het voetbalveld. Welgeteld één deelnemer acht die kans groot.

Ook de Halt-begeleiders hebben er vertrouwen in dat de deelnemers zich in de toekomst goed gedragen op het veld, maar zij zijn daarin wel iets minder uitgesproken. Zie tabel 7.

“Hij heeft duidelijk ingezien welke consequenties zijn acties hebben. In de wedstrijd voor het eindgesprek is hij door een tegenspeler twee keer nage-trapt en hij was trots op zichzelf dat hij zich toen heeft kunnen beheersen en niets terug gedaan heeft. Hij zei letterlijk tegen zichzelf: ‘nee nee, niet doen, anders heb ik weer rood!’.”

“Ik krijg van meerdere jongeren terug dat ze nu bewuster op het veld staan. Er was zelfs een jongen die vertelde dat hij een teamgenoot heeft aangesproken.”

Tabel 7 Kans dat jongeren in toekomst nog eens over de schreef gaat op het voetbalveld

	Naar inschatting van deelnemers	Naar inschatting van Halt-begeleiders
Hele kleine kans	56%	39%
Kleine kans	43%	55%
Grote kans	1%	5%
Hele grote kans	0%	1%

Voor vijf deelnemers (6%) steken de Halt-begeleiders hun hand niet in het vuur, omdat deze jongeren fel en impulsief zijn en een kort lontje hebben.

“De boosheid en felheid die ik bij hem heb gezien... Als hij wordt aangesproken wordt hij boos en dat maakt dat ik wel zorg houd.”

“Afgelopen zaterdag heeft hij zijn eerste wedstrijd weer gespeeld en heeft hij wederom een tegenspeler in het gezicht geduwd. Daarna liep hij wel weg, waardoor het niet uit de hand liep. Maar het is dus op het randje.”

“Als hij echt doet wat hij zegt, dan zie ik hem niet meer terug. Maar eer speelt een belangrijke rol in zijn leven en als iemand wat zegt over zijn familie, dan kan hij nog wel eens problemen krijgen door zich niet te bedwingen.”

Veranderingen in houding en gedrag *buiten* het voetbalveld

Het geleerde blijkt niet alleen van toepassing op het voetbalveld, maar ook daarbuiten. Bijna driekwart van de deelnemers (74%) heeft naar eigen zeggen dingen op de training geleerd die ook van pas kunnen komen in andere situaties, dus bijvoorbeeld op school, op straat of thuis. De Halt-begeleiders zien bij bijna twee derde van de deelnemers (64%) veranderingen in houding en/of gedrag. Zie tabel 8.

Tabel 8 Aantal deelnemers met leereffecten buiten de voetbalcontext

	Naar inschatting van deelnemers	Naar inschatting van Halt-begeleiders
Ja, meer van training geleerd	74%	64%
Nee, niet of nauwelijks meer van training geleerd	26%	36%

Zowel deelnemers zelf als de Halt-begeleiders zien vooral leereffecten op het gebied van zelfbeheersing. Zij geven – in verschillende bewoordingen – aan dat de jongeren door de training meer bewust zijn van hun eigen gedrag en daar beter op reflecteren. Zij hebben meer inzicht gekregen in triggers, hun eerste reactie, gedragsalternatieven en consequenties. Daardoor weten zij nu beter hoe te handelen als zij zich uitgedaagd voelen. Met als kernpunt: focussen op en verantwoordelijkheid nemen voor het eigen gedrag.

“Als ik boos word gebruik ik ontspanningsoefeningen.”

“Ik blijf rustiger en loop weg bij ruzies en conflicten.”

“Ik weet nu: wie de controle verliest is de verliezer.”

Een aantal Halt-medewerkers benadrukt dat de trainingsperiode te kort is om echt uitspraken te kunnen doen over gedragsverandering, laat staan over *blijvende* gedragsverandering. Ze baseren het 'effect' van de training op wat ze terugkrijgen van de jongeren.

“De deelnemer heeft de onderdelen goed uitgewerkt en deed positief mee. Maar wat het effect is, zeker op moeilijke momenten, weet je nooit.”

“Qua gevoel en reacties heeft het wel effect. Soms spelen jongeren alweer wedstrijden en zeggen ze dat ze er veel van geleerd hebben.”

“Ze kwam binnen met een starre houding. Ze zou het zo weer doen, was haar reactie. Aan het einde van het eerste gesprek zag ze al in dat ze beter op een andere manier kan reageren. Daarna zag je haar houding veranderen. Ze was daar zelf ook wel trots op en dat zag ik.”

Voor ruim een kwart van de deelnemers blijven de effecten naar hun eigen zeggen beperkt tot de voetbalcontext. Zonder uitzondering geven deze jongeren aan dat zij buiten het voetbal eigenlijk altijd al rustig zijn en vrijwel nooit tegen problemen aanlopen.

“In het dagelijks leven ben ik een rustig type. Alleen op het veld speelt mijn fanatisme vaak een grote rol.”

“Voor mij heeft het niet veel veranderd. Als je erg agressief bent denk ik dat je er wél veel aan hebt.”

Achtergrond van effectverschillen tussen deelnemers

Wat maakt dat de Training Sport en Gedrag I bij ene deelnemer meer effect sorteert dan bij de andere? Zijn er in dit opzicht factoren en kenmerken van de jongeren aan te wijzen die hierin een rol spelen?

In zijn algemeenheid valt op dat de Halt-medewerkers meer effect zien bij de jongeren die te boek staan als ‘opgewonden standjes’. Maar in de kwalitatieve gesprekken wordt duidelijk dat hier wel grenzen aan zitten. Aangegeven wordt dat het gros van de deelnemers baat heeft bij de training, met uitzondering van twee kleine groepen waarbij het leereffect om verschillende redenen beperkt is:

- 1 Felle jongeren met forse opvoed- en opgroei problemen.
- 2 Rustige jongeren die al bij de start over veel zelfinzicht beschikken.

De eerstgenoemde groep bestaat uit jongeren die frequent problemen hebben, niet alleen binnen het voetbal, maar ook thuis en op school. Zij kunnen doorgaans maar op weinig ondersteuning van ouders rekenen. Met deze jongeren is het lastig afspraken maken en ze zijn moeilijk te motiveren. De problemen gaan dieper en het is niet realistisch om te verwachten dat de Training Sport en Gedrag I (beperkt in duur en intensiteit) hier echt verandering in kan brengen. Verschillende Halt-medewerkers geven aan dat voor deze jongeren Training II wellicht passender zou zijn.

“D werkte op zich goed mee en we hadden een goede klik. Maar omdat hij heel veel gedragsproblemen heeft is het lastig om echt iets te bereiken.”

“Ik had een jongen in Training I die voor een ander geweldsincident een Halt-straf heeft lopen. Die jongen had ik liever in Training II gezien.”

De tweede groep bestaat uit rustige jongeren, die zich hebben laten provoceren en iets hebben gedaan waar ze kort daarna spijt van hebben. Veelal hebben deze jongeren direct na de wedstrijd ook al hun excuses aangeboden. Ze begrijpen dat wat ze gedaan hebben niet kan, nemen daar hun verantwoordelijkheid voor en nemen zich voor het niet nog eens zover te laten komen. Kortom, ze beschikken al over een behoorlijke mate van zelfinzicht en reflectief vermogen. De Training Sport en Gedrag I, die vooral daarop inzet, kan daar niet zo veel meer aan toevoegen.

“Soms is het echt een incident geweest. Dat merk je als je met de trainer belt, dat zo’n jongen normaal nooit agressief is.”

“B. heeft zichzelf heel goed ingezet voor de training. Hij pikte alles direct op, een soort ideale kandidaat dus. Maar aan de andere kant was het effect daardoor niet zo groot, omdat hij al vrij veel inzicht in sportief gedrag had.”

“Heel eerlijk: het gaat soms om goeie jongens, die vaak iets extra’s doen bij hun club, zoals training geven of fluiten bij de kleintjes. Zij hebben zich een keer laten gaan in het heetst van de strijd. Maar realiseerden zich na afloop direct dat ze dat niet hadden moeten doen. Je kunt je afvragen of zij de training echt nodig hebben, hoewel ze er altijd wel wat van opsteken natuurlijk.”

Kortom: een zekere mate van reflectief vermogen en schuldbewustzijn is een voorwaarde om de training te laten landen bij deelnemers. Maar wanneer het reflectief vermogen en schuldbewustzijn al bij de start in sterke mate zijn ontwikkeld heeft de training weinig toegevoegde waarde.

2.4 Wat kan er beter?

“Ik zou meer aandacht willen richten op het positieve. Wat zou je wél doen, in plaats van niet? Wat zijn je positieve eigenschappen, en hoe kan je die in het veld gebruiken? Dit voeg ik nu soms zelf toe. Een idee is bijvoorbeeld die kwaliteiten laten opschrijven op de vlakken van een voetbal en deze voetbal meegeven aan de jongere na afloop van de training.”

Paragraaf 2.2 maakte al duidelijk dat zowel de deelnemende jongeren als de Halt-begeleiders in zijn algemeenheid zeer positief zijn over de inhoud en opzet van de training. Desalniettemin zien ze ook een aantal mogelijkheden om de training nog verder te verbeteren:

- ③ Faciliteren van flexibele invulling en maatwerk
- ③ Vergroten van betrokkenheid clubs en trainers
- ③ Meer oog voor nazorg
- ③ Efficiëntere administratieve afhandeling.

Faciliteren van flexibele invulling en maatwerk

Eerder werd al aangegeven dat de mogelijkheid voor de Halt-begeleiders, om de training flexibel in te vullen, een belangrijke succesfactor vormt. De Halt-begeleiders leggen naar eigen inzicht andere accenten en doen soms aanpassingen in het programma, maar geven ook aan dat enige ondersteuning hen hierbij kan helpen. Nu vinden verschillende begeleiders het wiel soms opnieuw uit. De suggestie wordt gedaan om voor verschillende onderdelen en opdrachten meerdere keuzemogelijkheden te bieden, zodat de Halt-begeleider kan kiezen welke invulling het beste aansluit op (onder andere het niveau en de leeftijd van) een specifieke deelnemer. Met name voor de oudere jeugd (≥ 16) is het materiaal nu wat minder geschikt. Maar ook zou het bijvoorbeeld kunnen helpen als er meerdere alternatieven worden geboden voor het betrekken van ouders; iets wat nu regelmatig moeizaam verloopt.

“Voor oudere deelnemers is de foto-opdracht wat kinderachtig. In plaats daarvan gebruik ik YouTube-filmpjes, bijvoorbeeld over de kopstoot van Zinédine Zidane. Aan de hand daarvan gaan we dan in gesprek. Ik vraag dan aan de jongere: Wat vind je hiervan? Hoe zou je dit kunnen voorkomen?”

Vergroten van betrokkenheid clubs en trainers

Geconstateerd wordt dat het veel meerwaarde heeft als de club en trainer van de deelnemer nauw bij de Training Sport en Gedrag zijn betrokken. De club/trainer kan immers goed aangeven op welke vlakken een jongere nog stappen kan maken en uiteindelijk zullen deelnemers het geleerde daar (bij de club) in de praktijk moeten gaan brengen. Op dit vlak valt nog winst te behalen, want de betrokkenheid wisselt nu nog sterk van traject tot traject en hangt te veel af van de doortastendheid en creativiteit van individuele Halt-begeleiders. Zo zijn er begeleiders die altijd even bellen met de trainer van een jongere en/of de training (deels) deels laten plaatsvinden in de clubkantine. Ook is er met succes geëxperimenteerd met het voeren van een excuusgesprek met de voorzitter of iemand anders van de club, als alternatief voor situaties waarin een gesprek met het slachtoffer niet goed mogelijk blijkt. Deze positieve voorbeelden verdienen navolging.

“Hoewel dat niet standaard in de training zit bel ik bijna altijd met de trainer of coach van deelnemers. Dat zou een vast onderdeel moeten zijn, want dat levert altijd weer nuttige informatie op, omdat zij die jongeren kennen. En andersom helpt het hun als ze weten waar ik mee bezig ben. Zo wilde een trainer een jongen alsnog meer wedstrijden aan de kant houden. Die kon ik toen mooi uitleggen waarom dat juist niet de bedoeling is. En ik kon gelijk ook nog wat tips meegeven die voor deze jongen belangrijk bleken te zijn.”

Meer oog voor nazorg

Verschillende Halt-begeleiders pleiten ervoor om in de training een terugkijkmoment in te bouwen, drie tot zes maanden na afloop. Dit kan helpen om de leerpunten weer even extra onder de aandacht te brengen. Ook vanuit evaluatief oogpunt zou dat meerwaarde hebben, omdat op die manier zicht wordt verkregen in duurzamere effecten.

“Een reflectiemoment een half jaar na het traject: ik zou daar voor zijn. Bijvoorbeeld een vragenlijst en een telefoongesprek er achteraan. Hoe gaat het en hoe zie je het nu? Vraag is wel wie dat zou moeten doen en of het lukt, want jongeren zijn vaak moeilijk bereikbaar. En: zijn ze bereid om mee te werken?”

Efficiëntere administratieve afhandeling

Verschillende Halt-medewerkers geven tot slot aan behoefte te hebben aan een efficiënter afhandelingssysteem, waarbij verslagen, gegevens en afspraken per jongere gebundeld worden.

3. Resultaten Training Sport en Gedrag II

Dit hoofdstuk bundelt de resultaten van de Training Sport en Gedrag II. Achtereenvolgens staan we stil bij:

- 1 De deelnemers: hoeveel zijn het er, wie zijn ze (kenmerken) en waarom doen ze mee?
- 2 (De opzet en inhoud van) de training: wat vinden de jongeren en andere betrokkenen ervan?
- 3 De effecten: wat levert de training op en bij wie?
- 4 Aandachtspunten en verbeterpunten: wat kan er beter volgens de jongeren en betrokkenen?

3.1 Wie nemen deel aan de Training Sport en Gedrag II?

“De cultuur van straffen verschilt heel erg per regio. Zwaardere excessen zijn echt iets voor het Westen. Daarom wordt de Training Sport en Gedrag II ook zo weinig opgelegd in andere regio’s. Aan de ene kant kijken tuchtrechters er in het Noorden heel anders tegenaan. Ze denken eerder ‘het loopt zo’n vaart niet’ en zijn er minder happig om. Het heeft er ook mee te maken dat in het Noorden een overtreding iets minder snel een ‘exces’ wordt genoemd. Dus dan wordt de Training Sport en Gedrag II sowieso al niet opgelegd – maar minder zware straffen. In het Westen is het voetbal veel heftiger, men is veel ruwer op het veld” (tuchtrechter KNVB).

Aantal deelnemers, afwijzers en afhakers

Vanaf 1 januari 2016 is de Training Sport en Gedrag II ingezet als maatregel. In het (kalender)jaar 2016 zijn 17 deelnemers gestart met de training. In 2017 waren dit er 4 (stand per 1 juni 2017). Zie tabel 9. Dit is lager dan de 25 deelnemers die vooraf per seizoen werden beoogd.

Tabel 9 Deelnemers, afwijzers, afhakers in kalenderjaren 2016 en 2017: aantallen en percentages

	2016		2017 (tot 1 juni)	
	Absolute aantal	Percentage	Absolute aantal	Percentage
Totale populatie: excesplegers 12-18 jaar ¹⁰	74	100%	54	100%
Jongeren die training II krijgen aangeboden	20 (van de 74)	27%	7 (van de 54)	13%
Jongeren die training afwijzen (niet gestart)	3 (van de 20)	15%	3 (van de 7)	43%
Deelnemers training II	17 (van de 20)	85%	4 (van de 7)	57%
Jongeren die training positief hebben afgerond	12 (van de 17)	71%	4 (van de 4)	100%
Jongeren die voortijdig zijn afgehaakt	5 (van de 17)	29%	0 (van de 7)	0%

¹⁰ Het aantal excesplegers betreft de voetbalseizoenen 2015/2016 en 2016/2017.

De rol van het tuchtrecht in het aanbieden van de training

Tuchtrechters hebben een belangrijke rol in het proces, omdat zij tijdens de tuchtzaak bepalen wie de training wel of niet opgelegd krijgt. Wat opvalt is dat relatief weinig jongeren de Training Sport en Gedrag II krijgen aangeboden, namelijk 21 procent. De tuchtrecht betrokkenen noemen hier de volgende redenen voor:

- ⦿ Er zijn minder excessen geweest of er worden door verenigingen minder excessen gemeld, onder andere door de kosten en rompslomp die hieraan verbonden zijn.
- ⦿ Onbekend maakt onbemind: er is bij de tuchtcommissies te weinig bekendheid met de mogelijkheden van de Training Sport en Gedrag II als alternatieve maatregel.
- ⦿ Het is voor tuchtrechters lastig in te schatten of iemand capabel/geschikt is voor de training.
- ⦿ Jongeren houden de boot af als tuchtrechters hun vragen of ze zelf willen deelnemen, veelal omdat ze er onvoldoende beeld van hebben en krijgen.
- ⦿ Sommige Jongeren weigeren categorisch alles en gaan van voetbal af: door de lange schorsing (soms 2 tot 3 jaar) hebben zij geen motivatie meer om te voetballen. Soms is dan ook geen contact meer met hen mogelijk.

“Deze jongens vinden zichzelf vaak onschuldig. Dan is hun standaard reactie om overal nee op te zeggen. Zeker als het nogal abstract voor ze blijft. Misschien moeten tuchtrechters getraind worden in wat een goede manier is om dit te vragen.” (Tuchtrechter KNVB)

“Er is meer duidelijkheid en uitwisseling nodig over wat iemand capabel maakt voor de training en wat niet. Het kader van criteria moet aangescherpt worden. Onder de tuchtrechters zijn officieren en rechters met veel ervaring in het strafrecht, maar er zijn ook juridische leken bij. Die zijn al 20 of 30 jaar in functie als tuchtrechter. Dat zijn mensen die er zijn ingerold. Wellicht moeten er betere afspraken worden gemaakt wie van de drie leden van de tuchtcommissie de juiste inschatting kan maken” (Tuchtrechter KNVB).

De tuchtcommissie beslist uiteindelijk of de jongere de training krijgt opgelegd. Maar wat geeft voor hen nu de doorslag om een jongere de training te laten volgen, of om juist te volstaan met de reeds opgelegde (lange) schorsing? Tijdens de interviews blijkt dat de tuchtrecht betrokkenen hierover redelijk op één lijn liggen. Als doorslaggevende criteria worden genoemd:

- ⦿ Jongeren moeten zelf inzien dat ze fout zaten (tenminste enige schuldbevestiging tonen). Als ze hun aandeel in het excès volledig bagatelliseren is strafvermindering niet op zijn plaats, zo is de redenering.
- ⦿ De inschatting dat de jongere in staat is tot zelfreflectie. Rustige, intrinsiek gemotiveerde jongeren komen eerder in aanmerking dan impulsieve jongeren met nog veel boosheid in zich.
- ⦿ Jongeren zijn bij voorkeur voor het eerst uitgesloten of geschorst. Recidive is een contra-indicatie, omdat ze daarmee hebben laten zien ‘hardleers’ te zijn.
- ⦿ Jongeren moeten open staan voor de training c.q. de tuchtcommissie moet het gevoel hebben dat de jongere ervoor open staat.
- ⦿ Over de leeftijd van deelnemers wordt verschillend gedacht: van ‘voor iedereen of in ieder geval tot 23 jaar’ (‘Hersenen groeien tot circa 23 jaar’) tot ‘maximaal 18 jaar in verband met veranderbaarheid’.

“Het is gebaseerd op een gevoel... Misschien dat Halt-medewerkers wel denken dat ze ook iets kunnen betekenen voor jongens die steeds weer over de schreef gaan en hun eigen rol ontkennen. Maar ik geloof daar niet zo in. Iemand moet wel willen en kunnen.”

“Dat deze jongeren lange straffen opgelegd krijgen vind ik terecht, want het gaat echt ver; het schoppen van de scheidsrechter bijvoorbeeld. Dan kom je niet zomaar in aanmerking voor de training en daarmee korting van de schorsing.”

“De training is niet bedoeld voor jongeren die van mening zijn dat ze niks gedaan hebben. Onderdeel van de training is spijt betuigen, maar dat zullen deze jongeren dan weigeren. De training heeft dan geen effect.”

Weigeraars en afhakers

Als jongeren de training krijgen opgelegd doen ze er ook meestal aan mee (21 van de 27, oftewel 78% gemiddeld over beide kalenderjaren). Uiteindelijk zijn in de twee kalenderjaren zes jongeren (22%) *niet* met de training gestart, veelal omdat het de Halt-begeleiders simpelweg niet lukt om contact met ze te krijgen c.q. te houden, want:

“Ze hoppen van prepaid naar prepaid.”

Dit speelt doorgaans ook een rol bij de vijf deelnemers (24%) die voortijdig, dus tijdens het traject, afhaken. Zij komen op een gegeven moment ‘gewoon’ niet meer opdagen en zijn vervolgens onbereikbaar. Maar achter de onbereikbaarheid van de weigeraars en afhakers schuilen natuurlijk vaak andere redenen om niet (meer) mee te willen meedoen, zo geven de Halt-begeleiders aan. In dat kader worden genoemd:

- 🕒 Jongeren zijn het niet eens met de in hun ogen te hoge straf.
- 🕒 Jongeren vinden de schorsingsperiode te lang/niet te overzien en gaan van voetbal af.
- 🕒 Schaamte richting eigen club (wat ook kan leiden tot vertrek).
- 🕒 Een gebrek aan motivatie.
- 🕒 Een ‘zoek het allemaal maar lekker uit’-attitude.

Een van de Halt-medewerkers spreekt van een ‘gemiste kans’. Ook of misschien wel juist voor deze weigeraars en afhakers zou de Training Sport en Gedrag II een belangrijke toegevoegde waarde kunnen zijn. En dus is het zaak om niet te snel op te geven:

“Ik begeleid nu een jongen die aanvankelijk weigerde deel te nemen, maar waarbij het samen met zijn moeder gelukt is om hem toch over te halen. Hij loopt ook bij reclassering en heeft een straatverbod. Er zit veel angst bij die jongeren. Hij heeft veel meegemaakt. Zo zit zijn vader in de gevangenis. Deze training is echt goed voor zo’n menneke. Hij heeft de straf gekregen omdat hij iemand meerdere keren natrapte op het veld en is hier drie jaar voor geschorst. Inmiddels is ook slachtofferhulp er bij betrokken.”

Motivatie en verwachtingen van deelnemers

Net als bij de Training Sport en Gedrag I doen jongeren vooral mee met Training II omdat ze zo snel mogelijk weer op het voetbalveld willen staan. De vermindering van de schorsing vormt dus een belangrijke motivatie. Soms vindt de keuze om deel te nemen plaats in overleg met de club en bijna altijd met advies van ouders. Daarnaast geven vrijwel alle deelnemers aan dat ze er ook iets van willen leren. Daar staan ze in ieder geval wel voor open, ook al beginnen ze doorgaans met frisse tegenzin aan de training.

“Ik wilde het natuurlijk liever niet, maar ik wilde er wel het beste uithalen. Je hebt er meer aan dan alleen geschorst worden. Maar het belangrijkste is dat je weer zo snel mogelijk op het veld wil staan.”

“Ik had er eerst geen zin in en dacht ook dat ik het eigenlijk niet nodig had. Want ik heb wel een kort lontje, maar ben niet agressief. Maar je leert er sowieso van en de eerste keer was het meteen leuk.”

De meeste ouders staan achter de Training Sport en Gedrag. Zij vinden dit veel beter dan alleen het opleggen van een schorsing.

“Ik sta volledig achter de Sport en Gedrag Training; het is beter dan een jaar schorsing. Ik heb mijn zoon geadviseerd deel te nemen, ondanks dat de straf volledig onterecht was. Je leert er altijd iets van, voor je persoonlijke ontwikkeling. Er wordt je een spiegel voorgehouden. En hij kan weer sneller voetballen.”

Kenmerken van deelnemers

De deelnemers aan Sport en Gedrag II zijn tussen de 15 en 19 jaar oud. Het onderwijsniveau varieert: er zijn deelnemers op vmbo-basisberoeps- en MBO-niveau, maar ook jongeren die een HBO-opleiding volgen. Enkele deelnemers zitten niet meer op school en werken.

De schorsingsduur die de deelnemers opgelegd hebben gekregen varieert van 9 maanden tot 3 jaar. Na strafvermindering (1/3) blijft dus nog 6 maanden tot 2 jaar staan. Vrijwel altijd gaat het om betrokkenheid bij een vechtpartij als gevolg van natrappen. Soms is daarnaast ook sprake van geweld of bedreiging van de scheidsrechters.

In zijn algemeenheid gaat het om rustige, aardige, behulpzame en sociale jongens, die wel fanatiek en fel kunnen zijn op het voetbalveld en soms snel boos/geïrriteerd kunnen worden, zo horen we terug van de jongeren zelf, hun ouders en Halt-begeleiders. De Halt-begeleiders en voetbaltrainers voegen daar aan toe dat het – bij ongeveer de helft van de deelnemers – om jongens gaat met ‘een kort lontje’, ‘sterk karakter’ en ‘niet op hun mondje gevallen’. Geen van de zeven geïnterviewde jongere heeft eerder een uitsluiting of schorsing gehad. Van twee is bekend dat ze wel eens in aanraking met de politie zijn geweest (vier niet, één onbekend).

*“B. is een jongen met een eigen mening, die hij niet onder stoelen of banken steekt. Hij kan niet tegen zijn verlies, maar dat is niet per se een slechte eigenschap. Hij is gewoon jong, een puber”
(Voetbaltrainer).*

Wat opvalt is dat de deelnemers de opgelegde straf zonder uitzondering veel te hoog vinden, ook al tonen enkele van hen zich toch schuld bewust door toe te geven zelf ook fouten te hebben gemaakt en te fel te hebben gereageerd. Ook de meeste ouders en voetbaltrainers geven aan de straf buitenproportioneel te vinden.

“Ik vond de tuchtcommissie erg vooringenomen. Het deed er niet toe wat ik zei, ze hadden hun beslissing al gemaakt” (een jongere).

“Ik vond de straf wel erg hoog. Ik vond het eigenlijk niet kunnen dat H. naast de training en schorsing ook nog een boete kreeg van de KNVB van 200 euro. Hiermee zadel je ook de ouders met een probleem op, nu worden zij ook gestraft. Ik heb er toen voor gekozen H. geen cadeautjes te geven voor zijn verjaardag” (een ouder).

3.2 Hoe wordt (de opzet en inhoud van) de training gewaardeerd?

“De jongeren ervaren het wel echt als een straf, want het kost tijd en er komt enige druk bij kijken, onder andere vanuit de voetbalclub. Maar veel jongeren verwachten iets heel anders. Ze denken bijvoorbeeld dat ze moeten gaan boksen. Maar dan blijkt dat moeten praten over gevoelens, zich kwetsbaar moeten opstellen. Dat zijn ze niet gewend. Maar uiteindelijk vinden ze het niet erg om te komen en zien ze dat ze er echt wat aan hebben. Het is geen behandeling, dat gaat te ver, maar ze leren er wel van” (Halt-begeleider).

Beoordeling van de training als geheel

Zonder uitzondering berichten deelnemers, hun ouders, trainers, Halt-begeleiders en betrokkenen bij het tuchtrecht positief over de Training Sport en Gedrag II. Ze vinden de training zinvol en goed in elkaar zitten. Jongeren en ouders zijn vooral erg te spreken over de Halt-medewerkers. Hun deskundigheid en communicatieve vermogen worden hoog gewaardeerd.

“Mijn zoon kwam steeds enthousiast terug van de training. Dat kwam vooral door de Halt-medewerker. Die wist echt tot hem door te dringen. Hij dwong respect af en mijn zoon voelde een goede klik met hem.”

De Halt-begeleiders staan volledig achter het doel en de opzet van de training. Reflectie en bewustwording vormen de centrale begrippen. Dit is iets wat bij elke afspraak terugkomt, onder meer door het bespreken van de dagboekjes die de jongeren bij moeten houden. Het feit dat er veel herhalingen in de training zitten maakt dat de centrale boodschappen beklijven, hoewel ook wel wordt aangegeven dat te veel herhaling (van bijvoorbeeld filmpjes) op den duur saai kan worden.

Dat de training over een lange periode is uitgesmeerd vormt een extra moeilijkheid:

“Het is een lang traject. Elkaar wekelijks zien is veel makkelijker dan één keer in de zoveel tijd. De uitdaging is om jongeren dan scherp te houden.”

Betrokkenen bij het tuchtrecht van de KNVB geven aan dat ze weinig afweten van de inhoud en opzet van de training. Wel benadrukken ze dat de Training Sport en Gedrag II hun een goed alternatief in handen geeft, aangezien steeds duidelijker wordt dat alleen straffen en schorsen op de lange duur weinig effect op gedrag heeft. Veel waarde wordt gehecht aan het leereffect voor teamgenoten van de deelnemer:

“Normaal is het uitgangspunt dat een heel team uit de competitie wordt gehaald als twee of meer teamleden betrokken zijn bij een exces. Maar bij de Training Sport en Gedrag II wordt benoemd wie de jongens waren die het incident veroorzaakt hebben, zodat niet het hele team gestraft wordt. Zo is het een leereffect voor iedereen. Want de anderen, binnen het team maar soms ook breder in de club, zien ook wat de deelnemers aan de training moeten doen en krijgen daar ook wat van mee.”

Beoordeling van de verschillende trainingsonderdelen

Deelnemers en andere betrokkenen – voor zover ze er zicht op hebben – laten zich ook positief uit over de meeste onderdelen van de Training Sport en Gedrag II. Vooral veel waarde wordt gehecht aan:

- ③ De Aggressiereplacementtraining (ART): houdt deelnemers echt een spiegel voor.
- ③ Trucjes en foefjes, geheugensteuntjes.
- ③ Inzicht in interne triggers, ABC (antecedenten, behaviour en consequences), en denkfouten.
- ③ Oefenen met conflictsituaties, niet alleen in de voetbalsituatie maar ook op school/thuis.
- ③ De rollenspellen: sommigen halen hier veel uit, anderen vinden dit niet realistisch.
- ③ De verenigingsactiviteiten (bijvoorbeeld optreden als scheidsrechter bij de pupillen): dit drukt deelnemers met de neus op de feiten omdat ze zich vaak schamen tegenover de club, trainer voorzitter. Ook ouders en trainer zijn vooraf vaak nogal sceptisch over de verenigingsactiviteiten, maar na afloop zien ze er de meerwaarde wel van in.
- ③ Het excuusgesprek.

“Bij de ART gaat het om jezelf leren kennen. Veel jongeren hebben last van bewijsdrang, en voelen zich verantwoordelijk om op te treden in conflictsituaties. Hier komen ze vaak door in de problemen, maar ze hebben geen idee waar dat vandaan komt. De ART geeft inzicht: ‘Ook in mij zit er iets waardoor dit gedrag opgeroepen wordt.’”

“De jongeren zijn vaak eerst zwaar in de ontkenning. Ze hebben een ander zelfbeeld van agressie. Op het voetbalveld hebben ze in een fractie van een seconde gereageerd. Dat hebben ze soms alleen in de sport: speciale agressie die met spel te maken heeft. Hier komt soms discriminatie of het vermoeden van discriminatie bij. En als de emoties dan de hele wedstrijd hebben opgekropt en ook nog slecht spelen die wedstrijd...”

“Ik vind het ontzettend knap van T. dat en hoe hij het excuusgesprek met de voorzitter van de tegenpartij heeft gedaan. Knap dat de Halt-begeleider dit voor elkaar heeft gekregen, ondanks dat T. zich zwaar benadeeld voelt door de schorsing” (een ouder).

Duidelijk wordt dat ieder zo zijn of haar eigen voorkeuren heeft. Dat geldt voor zowel de deelnemende jongeren als de Halt-begeleiders. Uiteindelijk gaat het erom dat het programma en de begeleider zo goed mogelijk aansluit bij de leeftijd, het niveau, de kennis, de ervaring, de behoeften, de leerstijl en het karakter van de deelnemer. Zo geeft de ene Halt-begeleider aan het inzicht ABC nuttig te vinden, terwijl de ander dit juist wat minder waardeert en voorkeur geeft aan de testspellen. Ook zweert de één bij ontspanningsoefeningen, terwijl de ander daar weinig mee op heeft. Kortom, de training is zo sterk als degene die deze begeleidt. De uitdaging is om zo goed mogelijk aan te sluiten op elke specifieke deelnemer door andere accenten te leggen.

“Bij jongeren van 14 met gedragsproblemen is de kans op terugval vaak groot. Jongeren van 16 zijn zich meestal meer bewust van zichzelf en willen leren waar hun gedrag vandaan komt. Ze zien het echt bij zichzelf. Bij die jongeren van 14 gaat het echt om het aanleren van een alternatieve manier van reageren: het inwisselen van agressie voor ander gedrag. En veel herhalen. De training heeft op beide jongeren effect. Maar sommige jongeren moeten door veel herhaling een ander automatisme aanleren, terwijl andere jongeren zelf hun gedrag veranderen doordat ze hier bewust voor geworden zijn. ”

3.3 Wat levert de training op en bij wie?

“Verandering was echt nodig. Want of het nu in die voetbalwedstrijd was gebeurd of later; het moest een keer mis gaan. Ik had namelijk vaak gevoelens van boosheid... Ik had deze training gewoon nodig. Het heeft mij echt geholpen om rustig te zijn en te blijven. ”

Veranderingen in houding en gedrag

Deelnemers zelf en de Halt-begeleiders geven aan dat de jongeren door de training rustiger zijn geworden en minder snel boos worden, doordat ze meer inzicht hebben gekregen in hun eigen emoties en gedrag, zich meer bewust zijn geworden van hun eigen invloed op situaties en de consequenties van hun gedrag (locus of control) en weten hoe in zo'n situatie te handelen. Dat maakt dat deelnemers vertrouwen hebben in de toekomst en niet verwachten nog eens over de schreef te gaan op het voetbalveld. Of dat ook stand houdt valt niet te zeggen, omdat de schorsing van de deelnemers nog doorloopt na de training. Wel geven ze aan er nu 'anders in te staan': de leerervaringen in de Training Sport en Gedrag II werken volgens hen door in andere aspecten van het dagelijks leven:

“Ik heb veel geleerd van de begeleider van Halt. Ik heb veel respect voor hem. Ik heb geleerd dat je verbaal dingen op moet lossen, rustig blijven, praten. En foefjes om toe te passen in verschillende situaties. Je moet altijd een stapje vooruit denken. Je hebt nu ruzie, maar denk aan de consequenties, het is het niet waard. Op het voetbalveld maar ook daarbuiten.”

"Ik heb het al een keer toe moeten passen. Op het werk, onenigheid met een collega. Ik liep weg, zorgde dat ik weer rustig werd. En pas later kwam ik er bij hem op terug en losten we het op. Ik voel het nu aan als ik boos word en weet: je bent er zelf bij, dus de schuld ligt ook bij mij."

"Ik trek me nu minder aan van wat anderen zeggen. Ik laat me nu niet meer zo snel opfokken."

Ook de Halt-begeleiders en de meeste ouders bemerken positieve veranderingen bij de deelnemers, die doorwerken in hun dagelijks leven:

"Op het veld reageren jongeren soms in fractie van seconde, uit blinde woede. Om dat te doorbreken leren ze in de training controle te krijgen over zichzelf, over hun emoties. Dus niet alleen over agressie, maar waar het vandaan komt. Je ziet dat dat over komt, dat ze daar stappen in maken."

"Hij let nu meer op zichzelf in plaats van anderen en kan ook anderen op hun gedrag wijzen."

"Hij accepteert dingen nu makkelijker. Heeft meer vertrouwen in zichzelf, relateert meer en weet beter met tegenslagen om te gaan. Daarin geeft hij mij als ouder ook wat mee, dat is bijzonder om te merken. Dan zegt hij: 'Papa, maak je niet zo druk.' En: 'Je moet niet tot 10 tellen, maar tot 25; dat heb ik geleerd op de cursus.'"

Voor de voetbaltrainers van de deelnemers is het lastig om in te schatten of hun houding en gedrag is veranderd, aangezien de jongeren nog niet speelgerechtigd zijn. Of ze zich op het veld anders opstellen en gedragen valt dus niet te zeggen. Er is wel veel waardering voor de verenigingsactiviteiten (klussen, zoals pupillenwedstrijden fluiten), die de jongeren in het kader van de training ontplooiën. Enkele trainers geven aan dat het leereffect in de club hierdoor breder is. De deelnemer wordt in feite als voorbeeld gesteld, wat maakt dat ook teamgenoten alerter zijn. En ook verder in de club zorgt het ervoor dat mensen zich meer bewust zijn van het thema sportiviteit en respect.

"Er is toch even wat meer aandacht voor. Het maakt dat ook andere trainers en begeleiders alerter zijn op signalen en eerder ingrijpen als er een keer iets mis dreigt te gaan"

Bij wie werkt het? Achtergrond van effectverschillen tussen deelnemers

Volgens de Halt-medewerkers heeft de Training II voor (vrijwel) alle deelnemers effect: iedereen ervaart op een gegeven moment een 'klik'. Maar de training werkt bij iedereen op een andere manier. Hoger opgeleide en oudere deelnemers zijn vaak relatief goed in staat te reflecteren op hun eigen gedrag, om van daaruit zelf hun gedrag aan te passen. Dat duurt bij lager opgeleide en jongere jeugd wat langer. Bij hen komt het meer aan op herhaling en oefenen van alternatief gedrag. Het is dus, zoals eerder gezegd, van belang om per jongere goed te kijken waar binnen de training het accent op te leggen om het gewenste effect te bereiken door de intrinsieke motivatie aan te wakkeren. Dat is lastiger wanneer jongeren 'gestuurd' zijn door hun ouders of club. Dan is het meer zoeken om de juiste snaar te raken, maar ook dan is dat mogelijk, zo

geven de meeste Halt-begeleiders aan. Kortom, dezelfde methodiek behoeft voor verschillende deelnemers andere accenten en heeft voor iedere deelnemer andere werkzame mechanismen:

“Bij de Training Sport en Gedrag II gaat het om het ervaren, het voelen. Hierdoor heeft de training meer effect. Ervaren wordt bijvoorbeeld geoefend door een rollenspel: ‘Wat betekent het om in controle te zijn?’. Voelen wordt onder andere getraind door naspelen: ‘Wanneer voel ik mij sterk?’. Bij iedereen komt er op een gegeven moment een klik, maar bij de één komt dat wat eerder dan bij de ander.”

Ook de deelnemers zijn zonder uitzondering positief over de training. Ze hebben er allemaal wel iets van geleerd. Maar de effecten lijken het grootst op de nogal heetgebakerde jongeren die vaker betrokken zijn bij incidenten, oftewel de zogeheten ‘logische overtreders’. Bij hen valt de meeste winst te behalen, zoals ook een voetbaltrainer benadrukt:

“Ik wil niet zeggen dat alle voetballers opvoeding nodig hebben. Maar voetballers die vaker over de schreef gaan, die kunnen die training wel gebruiken. Als trainers proberen we hen ook een spiegel voor te houden, maar het werkt toch beter als iemand anders het doet met verstand van zaken. Dan komt het beter aan.”

“H. is eigenlijk een hele rustige, nadenkende jongen. Er zijn andere spelers waar ik me veel meer zorgen over maak. Vooral voor die spelers is een cursus, waarbij er aandacht is voor het beheersen van je agressie, goed.”

Ook enkele jongeren zelf, ouders en Halt-begeleiders onderschrijven dit. Zij geven aan dat de Training Sport en Gedrag II wellicht wat minder geschikt is voor jongeren die incidenteel betrokken zijn bij een geweldsincident of wanneer de rol van de jongere bij het excès echt in twijfel wordt getrokken.

“Hij had nog nooit eerder een kaart gehad en bij het incident waar hij nu voor geschorst is was zijn rol ook twijfelachtig. Hij heeft daarom niet echt de juiste persoonlijkheid voor wie deze training bedoeld is. Maar hoe dan ook houdt zo’n training je een spiegel voor. Hij kwam redelijk enthousiast terug uit de eerste twee bijeenkomsten, maar daarna werd het wel minder en doen ze er een beetje lacherig over. Maar misschien heeft het een lange adem nodig” (een ouder).

“Ik heb op dit moment een jongere in Training II. Hem overkwam een incident met een debiele ouder op het veld. De jongere heeft gevochten, maar heeft normaal geen last van een kort lontje. Hij was in een heel bedreigende situatie, in angst. Dit zijn moeilijke zaken. Ook de club heeft gezegd dat ze het niet eens zijn met de straf. Die ouder heeft een week later ook twee volwassenen in elkaar geslagen naast het veld” (Halt-begeleider).

“Ik ben geen ruziezoeker en hou me normaal altijd rustig op het veld. Dat maakt dat ik me eigenlijk niet op mijn plek voel zitten bij de Sport en Gedrag Training. Maar je steekt er altijd wel wat van op” (een deelnemer).

Lange termijn effecten

Of training II leidt tot duurzame gedragsverandering op het voetbalveld in termen van minder recidive valt niet te zeggen, omdat ze na afloop van de training nog lange tijd geschorst zijn. In deze periode worden ze ook niet meer gevolgd door de Halt-begeleiders.

Tijdens het traject wordt met succes veel nadruk gelegd op het binding (her)krijgen en houden met de eigen voetbalvereniging, onder andere door de verenigingsactiviteiten. Maar doordat het moment van 'weer mogen voetballen' vaak nog ver weg is, is het risico groot dat die binding geleidelijk aan ook weer minder wordt.

"Jongeren schamen zich kapot: ten opzichte van de club, de trainer en ze moeten de voorzitter van de club onder ogen komen. Dit zijn enorme vaardigheden die ze hierdoor opdoen. Ze krijgen daarna ook allemaal supercomplimenten van iedereen. De deur bij club staat weer open. Maar dan moeten ze nog maanden wegblijven..." (een Halt-begeleider).

"Laatst werd ik hierop gewezen door een vereniging: als men twee jaar geschorst wordt en de schorsing door deelname aan de Training Sport en Gedrag II voor één-derde kwijtgescholden wordt, dan moet de jongere alsnog een lange schorsing uitzitten na afloop van de training. Terwijl een onderdeel van de training het vergroten betrokkenheid bij de vereniging is. Na afloop van de training ontstaat er zo dus afstand tot de club en kan het geleerde niet in praktijk worden gebracht. Dus een deel van het doel van training II staat haaks op de schorsing of straf"(Tuchtrecht-betrokkene).

3.4 Wat kan er beter?

"Ik heb iets doms gedaan en daarom ging ik naar de cursus. Het enige: had het niet iets minder gekund? Ik ben 18, heb iemand bij de kraag gevat en daar heb ik ontzettend veel spijt van. Ik heb het nu door de cursus een plekje kunnen geven en veel geleerd. Maar nog steeds mag ik niet trainen. Ik ben weggerukt uit mijn team."

Op basis van 3.2 en 3.3 kunnen we concluderen dat deelnemers, ouders, trainers, Halt-begeleiders en Tuchtrecht betrokkenen over het algemeen zeer positief zijn over de Training Sport en Gedrag II. Maar ook zien zij een aantal aspecten die beter kunnen. De meest genoemde verbeterpunten, die hierna verder worden toegelicht, zijn:

- 🕒 Beter informeren van Tuchtrecht betrokkenen.
- 🕒 Van exces naar eerste contact: verder stroomlijnen van de procedure.
- 🕒 Beperken van de schorsingsduur.
- 🕒 Meer oog voor nazorg.
- 🕒 Kritische blik op kostenefficiëntie.

Beter informeren van Tuchtrect betrokkenen

Er worden relatief weinig Trainingen Sport en Gedrag II opgelegd. Eerder constateerden we al dat onbekend in deze onbemind maakt. Het wordt derhalve belangrijk gevonden om tuchtcommissies en tuchtrecters beter te informeren en ervaringen te laten uitwisselen. In dat kader worden onder meer genoemd: informatiebijeenkomsten en het verzorgen van presentaties door Halt-begeleiders. Dat kan eraan bijdragen dat de training altijd als serieuze optie wordt overwogen en het niet, zoals nu, vooraf afhankelijk is van of het toevallig wel of niet op het netvlies van een betreffende tuchtcommissie staat. Daarbij wordt het tevens belangrijk gevonden om de criteria voor deelname aan te scherpen en waar mogelijk te objectiveren, zodat eventuele deelname minder afhankelijk wordt van degenen die beoordelen.

“Meer wetenschap en meer bekendheid is nodig zodat de Training Sport en Gedrag II vaker opgelegd wordt” (een tuchtrecter).

Van exces naar eerste contact: verder stroomlijnen van de procedure

Ook de informatievoorziening richting clubs en ouders kan beter, zo wordt aangegeven. Verschillende ouders associëren Halt met justitie en koppelen de Training Sport en Gedrag onterecht aan een strafblad. Maar meer nog wordt er gepleit voor een snellere doorlooptijd tussen moment van exces, opleggen van straf (tuchtprocedure en -uitspraak), doorverwijzing naar Halt en de start van de training. Nu duurt dit proces vaak te lang, waardoor de link tussen exces en de training aan kracht verliest.

“Het helpt enorm als het exces nog vers in het geheugen staat.”

Belangrijk knelpunt hierbij is dat het voor Halt-begeleiders vaak lastig blijkt om in contact te komen met jongeren. Zij zijn veelal moeilijk bereikbaar, onder meer omdat telefoonnummers niet kloppen en ze niet reageren op email. Koudwatervrees speelt daarbij ook een rol. Als eenmaal het eerste contact is geweest gaat het doorgaans beter. Geopperd wordt om het eerste gesprek standaard in te plannen bij de voetbalclub of de jongere thuis.

“Na één keer geen reactie te hebben gekregen stuur ik tegenwoordig een brief naar het huisadres van de jongere met de mededeling dat ik op een bepaalde dag en tijdstip langskom. Dat werkt meestal goed. Je moet ze niet het gevoel geven dat ze er alsnog onderuit kunnen komen. De vervolglocatie kiezen we daarna gezamenlijk: thuis, bij de club, of bij Halt. Het voordeel van deze werkwijze is dat ik meteen een beeld krijg van de thuissituatie.

Beperken van schorsingsduur

De grootste zorg wordt geuit over de schorsingsduur en dan met name het feit dat jongeren na afloop van de training doorgaans nog lange tijd uitgesloten blijven. Dat staat haaks op het doel om deze jongeren te resocialiseren en meer te betrekken bij en een grotere verantwoordelijkheid te geven binnen hun club, zo wordt betoogd door diverse respondenten.

“Als iemand voor 3 jaar geschorst wordt en deelneemt aan de Training Sport en Gedrag II zit hij daarna nog steeds met een schorsing van twee jaar. Dat betekent: nog twee jaar stil zitten. Dat kan niet goed zijn voor het effect van de training” (Tuchtrecht-betrokkene).

“Lange schorsingen werken niet. Voetbal biedt deze jongens structuur en een uitlaatklep. Het werkt negatief door naar het sociale leven van een persoon en zijn omgeving als je ze heel lang van het voetbalveld weert”(een voetbaltrainer).

Met name Halt-begeleiders, ouders en trainers vinden de opgelegde straffen door de KNVB regelmatig ‘extreem fors in vergelijking met het gewone strafrecht’. Schorsingen van 3 tot 5 jaar komen voor. Dat wordt niet goed gevonden voor de ontwikkeling van deze jongeren. De andere kant is natuurlijk dat de aard en impact van excessieve overtredingen óók vragen om streng optreden en ‘lik op stuk’. Ook die kant wordt gezien door betrokkenen.

Hierin speelt mee dat er volgens verschillende respondenten een te groot verschil bestaat tussen de maximale straf voor een ‘reguliere’ overtreding en de minimale straf voor een excès. Het is soms arbitrair welk label aan een overtreding wordt gehangen. Als het als ‘excès’ wordt geclassificeerd zit daar direct een langdurige schorsing aan vast.

“Ik merk dat sommige commissieleden van de tuchtcommissie of commissie van beroep moeite hebben met de ‘kantjeboord’-excessen. De stap tussen een maximale straf voor een reguliere overtreding en de minimale straf voor een excessieve overtreding is namelijk enorm. Die vastgelegde minimumstraf wordt dan door sommige commissieleden ontweken door een overtreding, die normaliter als excessief zou worden bestempeld, als regulier te classificeren. En andersom” (Tuchtrecht-betrokkene).

Bepleit wordt derhalve dat de straf die wordt opgelegd aan jongeren die op het voetbalveld over de schreef gaan, moet passen bij de aard en impact van de overtreding (boetedoening, genoegdoening), maar dat aan de andere kant ook het opvoedkundig aspect niet uit het oog moet worden verloren. Het gaat om jongeren en die moeten kunnen leren van hun fouten. Benadrukt wordt dat de duur van de schorsing ook in verhouding moet staan tot de intensiteit van de training. Meerdere betrokkenen doen in dit kader de suggestie om bij positieve deelname aan de Training Sport en Gedrag II, en net als bij Training I, niet 1/3 maar 2/3 van de schorsing om te zetten in een voorwaardelijke straf.¹¹

¹¹ Vanaf het seizoen 2017-2018 voert de KNVB een aantal veranderingen in het tuchtrecht door. Van de huidige 6 districten blijven er nog 3 over. Ook gaat men, net als in het strafrecht, werken met aanklagers die het onderzoek doen en pleiten. De tuchtrechter blijft wel de beslissing nemen. Ook treden alle tuchtrechters af en wordt er een limiet

Meer oog voor nazorg

Juist omdat er zo lange tijd zit tussen het einde van de Training Sport en Gedrag II en het einde van de schorsing vinden de Halt-begeleiders het belangrijk om zo af en toe contact te houden met de jongeren. Een terugkoment of -contact drie tot zes maanden na afloop vindt men wel het minste. Dit contact kan dan worden aangewend om na te gaan hoe een en ander is geland en om 'het vlammetje in waakstand te houden'. Bovendien is het een goede manier om zicht te krijgen op meer duurzame effecten: houden de resultaten en leereffecten ook drie of zes maanden later nog stand?

"Je ben best lang en intensief met een jongere bezig. Je hebt samen een band opgebouwd en dan opeens is het klaar. Dat is best gek en voelt ook niet helemaal goed. Ik ben dan heel benieuwd hoe hetzo iemand vergaat na de training. Lukt het hem om de afspraken en leerpunten toe te blijven passen? En wat gebeurt er als hij straks weer aan het voetballen is? Binnenkort ga ik daarom langs bij een wedstrijd van een jongen die weer net met voetbal begonnen is."

Kritische blik op kostenefficiëntie

Sommige betrokkenen vragen zich af of de baten tegen de kosten opwegen, aangezien het een kostenintensieve, want individuele interventie betreft. In dat kader wordt benadrukt dat het belangrijk is om goed te kijken wanneer en bij wie de training meerwaarde heeft.

"Werkt het, dan werkt het. Maar als bijvoorbeeld vijftig procent niet komt opdagen... Dan is het zonde van het geld."

"Vanuit het strafrecht is het bekend dat meer dan de helft van de jeugddelinquenten recidiveert. Hoe is dat hier? Daar moet je goed zicht op hebben om te kunnen bepalen of de baten tegen de kosten opwegen."

---

gesteld aan het maximaal aantal jaren dat zij actief mogen zijn. Verder wordt het strikte onderscheid tussen een overtreding (met maximaal 6-10 wedstrijden uitsluiting als gevolg) en een exces (>half jaar schorsing) losgelaten en wordt dit gradueler.

4. Conclusies en aanbevelingen

Vanaf het voetbalseizoen 2014-2015 experimenteert de KNVB met de zogeheten Training Sport en Gedrag: een educatieve straf voor jonge voetballers van 12-18 jaar die vanwege wangedrag een uitsluiting of schorsing opgelegd hebben gekregen. Doel van de training is bewustwording van en zelfreflectie op het gedrag, en zo een eerste stap tot pro-socialer gedrag; in eerste instantie op het voetbalveld, maar mogelijk ook daar buiten. Vanaf januari 2016 is er, naast de lichte Training I, een tweede intensievere variant bijgekomen voor jongeren die een excessieve overtreding hebben begaan en een schorsing van meer dan een half jaar opgelegd hebben gekregen. Zie Tabel 1, paragraaf 1.1, voor de verschillen.

DSP-groep heeft beide trainingen in het seizoen 2016-2017 gemonitord en geëvalueerd. Bij Training I is het vooral de vraag of de resultaten uit de eerste evaluatie, die was gebaseerd op een zeer beperkt aantal deelnemers, stand houden nu de training veel breder wordt ingezet. Training II is nieuw: hier ligt met name de vraag voor wat de meerwaarde is van de intensievere opzet en voor wie. Op basis van de onderzoeksresultaten, zoals gepresenteerd in hoofdstuk 2 en 3, geven we hieronder integraal antwoord op deze centrale onderzoeksvragen. In het verlengde daarvan doen we in paragraaf 4.2 tevens enkele aanbevelingen voor de toekomst van de Trainingen Sport en Gedrag.

4.1 Overallanalyse en conclusies

Op basis van de onderzoeksresultaten kan worden geconcludeerd dat de Trainingen Sport en Gedrag aanzienlijk maatschappelijk effect sorteren:

- ③ De KNVB bereikt er een groep jongeren mee die niet alleen op het voetbalveld, maar ook op andere vlakken (school, buurt, thuis) tegen problemen aanlopen. Circa een derde heeft eerder een uitsluiting of schorsing gehad en eveneens bijna een derde is in aanraking geweest met de politie.
- ③ Doordat voetbal deze risicjongeren aanspreekt vormt dat een effectief aangrijpingspunt om met hen in gesprek te gaan over hun gedrag op, maar ook buiten het voetbalveld.
- ③ Mede hierdoor maken deze risicjongeren zich in de Trainingen Sport en Gedrag competenties en vaardigheden eigen, die zij op het voetbalveld maar ook daarbuiten – in het dagelijks leven – (kunnen) toepassen. In de kern gaat het daarbij om: het herkennen van triggers, reflecteren op het eigen gedrag en focussen op en verantwoordelijkheid nemen voor het eigen gedrag.

Deze overallconclusie werken we uit in vier deelconclusies, die we hieronder nader uitwerken en toelichten:

- 1 Beide trainingen sorteren (leer)effecten binnen én buiten het voetbal; Training II diepgaander en breder dan I.
- 2 Effecten het grootst bij 'Logische overtreders'.
- 3 De juiste groep wordt bereikt, maar hier liggen nog kansen.
- 4 Professionaliteit en maatwerk als belangrijkste succesfactoren.

Ad 1. Beide trainingen sorteren (leer)effecten; Training II diepgaander en breder dan I

- ⦿ Vrijwel alle deelnemers hebben baat bij de Trainingen Sport en Gedrag. Met name geeft het ze meer inzicht in hun eigen attitude, emoties en gedrag en in hun rol op en om het voetbalveld. Ze zijn zich meer bewust geworden van hun eigen invloed op situaties en de consequenties van hun gedrag (locus of control) en weten beter hoe in kritieke situaties te handelen.
- ⦿ Omdat het om bredere competenties en vaardigheden gaat werken de leerervaringen volgens het gros van de deelnemers, Halt-begeleiders en ouders ook positief door in andere aspecten van het dagelijks leven. Met als kernpunt: het herkennen van triggers, reflecteren op het eigen gedrag en focussen op en verantwoordelijkheid nemen voor het eigen gedrag. Kortom, in de Trainingen Sport en Gedrag wordt gewerkt aan een attitude en aan vaardigheden die ook buiten het voetbal van pas komen.
- ⦿ Training Sport en Gedrag I en II sorteren dezelfde soort effecten (zie boven), maar bij Training II zijn die effecten diepgaander en sterker. Dit is in lijn met het verschil in intensiteit en duur van de beide trainingen. Daarnaast draagt Training II bij aan versterking van de binding van de jongeren met de eigen club, onder andere door de uitvoering van verenigingsactiviteiten. Door de eigen club en voetbaltrainer te betrekken bij de interventie gaat bovendien een breder signaal uit richting teamgenoten en soms ook de rest van de club (voorbeeldfunctie). Wat bij Training I weer beter werkt is dat deelnemers het geleerde vrijwel direct in praktijk kunnen brengen en oefenen. Dat is anders bij Training II: vanwege de lange schorsingsduur staan deelnemers na afronding van die training vaak nog lange tijd aan de kant, waardoor de leerpunten en effecten kunnen wegebben.
- ⦿ De leerervaringen zorgen ervoor dat de jongeren en betrokkenen over het algemeen vertrouwen hebben in de toekomst. Hun verwachting is dat dat het leeuwendeel van de deelnemers niet nog eens over de schreef zal gaan op het voetbalveld en dat ze zich ook daarbuiten handiger zullen opstellen in kritieke situaties. De eerste signalen zijn positief, maar of die verwachting ook stand houdt valt niet te zeggen, omdat een nameting ontbreekt (Training I) of de schorsing van de deelnemers nog doorloopt (Training II).

Ad 2. Effecten het grootst bij 'logische overtreders'

- ⦿ Voor zowel Training I als II geldt dat de effecten het grootst zijn bij de zogeheten 'logische overtreders': jongeren die te boek staan als 'nogal heetgebakerd' en die vaker tegen problemen aanlopen op of buiten het voetbalveld. Bij deze groep valt immers de grootste winst te behalen.
- ⦿ Ook 'incidentele overtreders' – jongeren die zich eenmalig hebben laten provoceren en iets hebben gedaan waar ze direct erna al spijt van hebben – leren ervan, maar doordat zij bij de start vaak al over meer zelfinzicht beschikken is de toegevoegde

Bij de gemeentelijke TopX-achtige aanpakken voor jeugdige delinquenten, zoals het Amsterdamse Top600 programma, was het beleid tot voor kort vooral gericht op jongeren en gedetineerden die *zelfom* hulp vroegen. In aansluiting op recente inzichten is dit criterium inmiddels losgelaten. Het uitgangspunt is: 'We gaan gewoon met je aan de slag, of je nu wil of niet.' En: 'We laten niet los, ook niet als het een beetje beter gaat of als je juist helemaal niets wil.' Vanuit die grondhouding valt bij de groep die (aanvankelijk) ongemotiveerd is en/of de eigen rol en daad bagatelliseert juist de grootste winst te behalen, zo blijkt. Want dit is de groep waar het recidiverisico het grootst is.¹²

waarde van de training (zowel I als II) relatief bescheiden.

- ⦿ Voor de zwaarste subgroep onder de 'logische overtreders' – veelal recidiverende jongeren met forse opvoed- en/of opgroei problemen die frequent tegen problemen aanlopen, waarmee het moeilijk afspraken maken is en waarbij de betrokkenheid van ouders vaak te wensen overlaat – is Training I niet intensief genoeg. De inschatting is dat Training II wél mogelijkheden biedt om deze jongeren stap voor stap te motiveren en bij te sturen.

Ad 3. De juiste groep wordt bereikt, maar hier liggen nog kansen

- ⦿ De zwaardere doelgroep – de zogeheten 'logische overtreders' – heeft dus het meeste baat bij de Training Sport en Gedrag. Deze groep wordt ook bereikt: van de deelnemers van Training I heeft bijna een derde eerder een uitsluiting gekregen, is eveneens bijna een derde wel eens in aanraking geweest met de politie en heeft 13 procent ooit een werk- of leerstraf opgelegd gekregen.
- ⦿ Het grootste deel van de deelnemers valt evenwel in de categorie 'incidentele overtreders'. Bij Training II is dat een direct gevolg van de insteek van de tuchtcommissies, die beslissen of een jongere in aanmerking komt. Zij hebben het beeld dat aanwezigheid van schuldbewustzijn en intrinsieke motivatie noodzakelijke voorwaarden zijn voor succes en gebruiken dit als inclusiecriteria. Zoals gezegd maakt de evaluatie echter duidelijk dat de Halt-begeleiders in principe in staat zijn om bij *elke* deelnemer een snaar te raken, dus óók bij de zwaardere doelgroep.
- ⦿ Training II is in alle opzichten intensiever dan Training I. Dat wordt gelegitimeerd vanuit de aanname dat Training II zich richt op excessplegers en 'dus' op een zwaardere doelgroep. Dat laatste blijkt slechts ten dele waar. Weliswaar zijn zij ingestroomd vanwege een zwaardere overtreding en zijn zij dientengevolge langer uitgesloten, maar verder zijn de deelnemers van Training II heel vergelijkbaar met die van Training I. In zekere zin lijkt het zelfs om een wat lichtere groep te gaan: mogelijk als gevolg van de eerder genoemde inclusiecriteria van de tuchtcommissies zitten er verhoudingsgewijs meer sociale, rustige, behulpzame en schuldbewuste jongeren bij. Wat ook opvalt is dat géén van de respondenten van Training II ooit eerder uitgesloten is geweest, tegen 30 procent van de deelnemers van Training I. Gezien de kleine steekproef onder Training II deelnemers kan dit echter op toeval berusten. Hoe dan ook is duidelijk dat met Training II op dit moment niet per se een zwaardere doelgroep wordt bereikt.
- ⦿ De instroom bij Training I verloopt soepeler dan bij Training II. In het seizoen 2016-2017 gingen 159 van de 341 jongeren (47%) met 6-10 wedstrijden uitsluiting in op het (geautomatiseerde) aanbod om deel te nemen aan de Training Sport en Gedrag I. Dat is beduidend meer dan het vooraf beoogde aantal van 100 deelnemers. Bovendien is het percentage van 47 procent jongeren die actief actie ondernemen om deel te nemen opvallend hoog. De korting op de uitsluitingsduur vormt hierin de belangrijkste motivator. Veruit de meeste jongeren die starten ronden Training I uiteindelijk ook met goed gevolg af (141 van de 159, oftewel 89%).

---

¹² Zie onder andere:

- http://publicaties.dsp-groep.nl/getFile.cfm?file=/Aniek_Verwest_Artikel_top600_JV1_2017.pdf&dir=rapport;
- het Jaarverslag 2016 van het Amsterdamse Actiecentrum Veiligheid en Zorg (AcVZ) op <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/organisatie/overige/acvz/>

- ⦿ Bij Training II loopt de deelname enigszins achter bij de verwachtingen: waar 25 deelnemers per jaar werden beoogd hebben in anderhalf jaar tijd 21 jongeren deelgenomen. De belangrijkste oorzaak is dat de KNVB Tuchtcommissies de training relatief weinig opleggen vanwege onbekendheid ermee. Daarnaast weigeren sommige jongeren Training II (22%), omdat zij vanwege de lengte van de schorsing (vaak meerdere jaren) helemaal met voetbal stoppen. Degenen die met de training starten ronden deze doorgaans ook met succes af (76%).

Ad 4. Professionaliteit en maatwerk als belangrijkste succesfactoren

- ⦿ Deelnemers, ouders en trainers zijn vooraf vaak nog wat gereserveerd over het nut en de noodzaak van de Sport en Gedrag Training, maar na afloop zijn ze vrijwel zonder uitzondering positief over de opzet en meerwaarde ervan. Dat geldt voor zowel Training I als II. Maar wat maakt de interventie tot een succes? Wat zijn de belangrijkste werkzame factoren? Twee samenhangende elementen blijken van doorslaggevend belang:

- a. *De deskundigheid en communicatieve vermogens van de Halt-begeleiders.*

Door het creëren van een open sfeer, diepgaande gesprekken en inzet van motivationale gesprekstechnieken weten zij uiteindelijk bij vrijwel iedereen wel een snaar te raken c.q. de intrinsieke motivatie aan te wakkeren. Het contact tussen jongere (en bij voorkeur ook ouders) en Halt-begeleider vormt dus de basis van de training. De overige onderdelen en tools zijn daar ondersteunend aan en bieden een kader.

- b. *De mogelijkheid voor de Halt-begeleiders om de training flexibel en naar eigen inzicht en op maat in te vullen: onderdelen overslaan, elementen toevoegen, meer inzoomen op bepaalde aspecten.*

Het is de kunst om aan te sluiten bij de leeftijd, het niveau, de kennis, de ervaring, de behoeften, de leerstijl en het karakter van de deelnemer. Iedereen heeft wat anders nodig en het is aan de Halt-begeleiders om de juiste accenten te leggen en de juiste snaar te raken.

In opdracht van het ministerie van Veiligheid en Justitie (WODC) heeft DSP-groep recent (juni 2017) de werkzaamheid van de reguliere Halt-afdoening onderzocht op basis van een planevaluatie en uitgebreid literatuuronderzoek. Ook in dit onderzoek komt de rol van de Halt-medewerker als meest cruciale factor naar voren: door inzet van motivationele gesprekstechnieken en flexibel aan te sluiten op het cognitieve, sociaal-emotionele en morele ontwikkelingsniveau van de jongeren kan de Halt-medewerker in gesprek met de jongere bijdragen aan meer inzicht in de gevolgen van hun gedrag en het besef dat hun gedrag verkeerd is. Zie voor de samenvatting van het DSP-rapport: https://www.wodc.nl/binaries/2577_Samenvatting_tcm28-270438.pdf.

Ook in andere werkvelden, zoals de psychotherapie en jeugdzorg, wordt steeds duidelijker dat effecten van interventies maar in relatief beperkte mate afhangen van 'de techniek'. Minstens zo belangrijk zijn de non-specifieke factoren en dan met name de competenties van en match met degene die de interventie begeleidt. Een veel geciteerde overzichtsstudie in dit verband komt van de hand van Lambert (2001)¹³. Lambert komt tot de conclusie dat 40% van de uitkomst wordt bepaald door factoren buiten de therapie, 30% door algemeen werkzame factoren, 15% door placebo-effecten en slechts 15% door de specifieke methodiek. De precieze verhouding tussen de verschillende factoren wordt in twijfel getrokken (onder meer door Van Yperen e.a., 2010, *Algemeen en specifiek werkzame factoren in de jeugdzorg. Stand van de discussie*), maar hoe dan ook is duidelijk dat algemeen werkzame factoren verhoudingsgewijs een sterk effect lijken te hebben. Het gaat hierbij met name om de kwaliteit van de therapeutische relatie, die afhankelijk is van persoonlijke eigenschappen van de behandelaar, gesprekstechnieken en de fit tussen cliënt en behandelaar. In aansluiting hierop is het uitgangspunt in de psychotherapie en jeugdzorg al jaren om theorie en technieken in te passen in de interpersoonlijke relatie tussen cliënt en behandelaar; en dus niet andersom.

4.2 Aanbevelingen

In aansluiting op de conclusies volgen tot slot een aantal aanbevelingen. Deze aanbevelingen zijn deels gericht op het vergroten en borgen van effecten (effectiviteit) en deels op het versterken van het proces (efficiëntie). Beide hangen met elkaar samen, waardoor het soms arbitrair is onder welke noemer een aanbeveling is opgenomen.

Vergroten en borgen van effecten (effectiviteit)

1. Mik vooral en meer op de 'logische overtreders'

De Trainingen Sport en Gedrag I en vooral II zijn relatief tijd- en daarmee kostenintensieve, want individuele interventies. Dit maakt dat de lat hoog ligt: de trainingen dienen écht een verschil te maken. Vanuit die overweging verdient het aanbeveling om beide trainingen, maar Training II in het bijzonder, *meer* te richten op de zwaardere doelgroep (de 'logische overtreders'), zonder de lichtere groep uit te sluiten. De evaluatie maakt immers duidelijk dat voor de 'logische overtreders' de toegevoegde waarde het grootst is. Hierover dient richting de diverse betrokkenen en met name de tuchtcommissies duidelijk te worden gecommuniceerd. Daarbij helpt het als met elkaar gekomen wordt tot heldere en vooraf vastgestelde deelnamecriteria, zoals eerdere betrokkenheid bij incidenten en strafrechtelijke feiten. Aanwezigheid van schuld bewustzijn en motivatie tot deelname dienen in ieder geval te worden losgelaten als inclusiecriteria. Analoog aan de TopX-achtige aanpakken voor delinquente jeugd moet het uitgangspunt en de boodschap zijn: 'We gaan gewoon met je aan de slag, of je nu wil of niet.' En: 'We accepteren niet wat je doet en bestraffen dit, maar tegelijkertijd willen we je helpen.'

¹³ Lambert, M. (2001). *Research summary on the therapeutic relationship and psychotherapy outcome. Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training. Vol. 38 (4), 357-361*. Zie: https://www.researchgate.net/publication/232477357_Research_Summary_of_the_Therapeutic_Relationship_and_Psychotherapy_Outcome.

In aansluiting hierop wordt tevens aanbevolen om de keuze voor deelname aan Training I niet over te laten aan deelnemers zelf, maar om ook deze training eenzijdig op te leggen op basis van heldere criteria.¹⁴ Dit vanuit de verwachting dat zich onder degenen die er nu niet zelf voor kiezen relatief meer logische overtreders bevinden.

2. Van individuele training naar preventie met een breed bereik

Een veel gehoord geluid van voetbaltrainers is dat in hun team vaak nog wel meer spelers zitten die baat zouden hebben bij de Training Sport en Gedrag. Daarom verdient het aanbeveling om te zoeken naar en te sturen op mogelijkheden om de leerpunten die deelnemers opdoen, breder te delen met hun teamgenoten en club. Op die manier gaat er een breder signaal van uit richting teamgenoten en de rest van de club. Als dat laatste goed, gericht en structureel wordt aangepakt vormt dat een belangrijke rechtvaardiging voor het inzetten van deze relatief kostenintensieve, want individuele interventie. In dat geval heeft de training immers niet alleen effect op individuele jongeren, maar is het bereik en daarmee de kostenefficiëntie veel groter. Bovendien verhoogt het de effectiviteit van de interventie als deelnemers tijdens en na de Training Sport en Gedrag nadrukkelijker worden begeleid vanuit de eigen club bij het toepassen van de leerpunten in de praktijk.

Het betrekken van clubs en trainers gebeurt al wel, maar is nu nog te veel afhankelijk van de individuele Halt-begeleider. Het kan helpen als hier duidelijke voorbeelden en afspraken over komen. Zo vormen de verenigingsactiviteiten, die deelnemers van Training II moeten uitvoeren bij hun eigen vereniging, een uitgelezen mogelijkheid om breder binnen de club aandacht en bewustwording voor het thema sportiviteit en respect te creëren. Presentaties geven aan of het fluiten van pupillenwedstrijden is wat dat betreft zinnvoller dan bijvoorbeeld schoonmaakactiviteiten, omdat de jongere er niet alleen zelf veel van leert, maar op die manier tegelijk ook een voorbeeldfunctie krijgt.

In dat kader zou het eveneens erg waardevol zijn als elk traject standaard wordt afgesloten met een workshop op de club, begeleid door de Halt-medewerker en de deelnemer samen. Dit biedt een waardevolle leerervaring voor de deelnemer en biedt andere jongeren de kans om een soort verkorte versie van de training te ontvangen.

3. Faciliteren van een flexibele invulling en maatwerk

Belangrijke succesfactor van de Trainingen Sport en Gedrag is, zoals gezegd, dat de Halt-begeleiders de training op maat inkleuren. Daarbij kan het hun helpen als er meer keuzemogelijkheden worden geboden en uitgewisseld, zodat niet elke begeleider het wiel steeds opnieuw hoeft uit te vinden. Zo bestaat er behoefte aan specifiek trainingsmateriaal voor de oudere deelnemers (16-18 jaar).

In dit kader past het ook om de trainingsinhoud nog meer te benaderen als een keuzemenu, waaruit de Halt-begeleider vanuit zijn of haar professionaliteit kan putten, in aansluiting op wat een deelnemer nodig heeft. Een overweging hierbij is om ook voor wat betreft de trainingsduur enige flexibiliteit (een bepaalde marge, met een onder- en bovengrens aan het aantal sessies) in te bouwen. Ook in de jeugdhulpverlening

---

¹⁴ De strekking is dan dus niet 'Reageer als je wil deelnemen aan de Training Sport en Gedrag', maar: 'Reageer als je per se niet wil deelnemen aan de Training Sport en Gedrag'.

geldt immers dat de duur en intensiteit van de behandeling en begeleiding wordt afgestemd op wat een jongere nodig heeft.

4. Borgen van competente begeleiders

De Trainingen Sport en Gedrag zitten zonder meer goed in elkaar en bieden een goed kader, maar het meest bepalend is zoals gezegd de rol van de Halt-begeleider. Die moet de juiste snaar weten te raken bij elke specifieke jongere. En bij de ene deelnemer is dat een andere snaar dan bij de andere. De positieve reacties maken duidelijk dat de meeste Halt-begeleiders hiertoe goed in staat zijn. Maar met het oog op de borging hiervan is het cruciaal om te blijven sturen op inzet van begeleiders met de juiste competenties. Want de training is zo sterk als degene die deze begeleidt. Daarbij verdient het aanbeveling toe te werken naar een profielschets, met als voorlopige kerncompetenties: kunnen inzetten van motivationele gesprekstechnieken, diepgaand contact weten te maken met en flexibel weten aan te sluiten op jongeren die zichzelf niet altijd in de hand hebben.

5. Oefenen met leerpunten in de praktijk

Doel van de Trainingen Sport en Gedrag is om jongeren niet alleen te bestraffen voor de overtreding die ze hebben begaan op het voetbalveld (in het kader van boetedoening en genoegdoening), maar ook te resocialiseren en zo de recidivekans te verkleinen. Dat tweede doel wordt op dit moment bemoeilijkt doordat de schorsing van deelnemers na afronding van Training II vaak nog lange tijd doorloopt. Een voorwaardelijke korting van twee derde op de schorsingsduur, zoals bij Training I, wordt om die reden aanbevolen. Daaraan kan als voorwaarde worden toegevoegd dat jongeren gedurende de voorwaardelijke periode wel verenigingsactiviteiten moeten blijven uitvoeren, om zo hun verantwoordelijkheid binnen de eigen club nog meer nadruk te geven.

6. Inbouwen van een follow-up moment

Na de Trainingen Sport en Gedrag zijn de jongeren uit beeld van de Halt-begeleider. Het is vervolgens aan henzelf en hun club om de inzichten en leerpunten in de praktijk te (blijven) brengen. Dat kan heel goed gaan, maar vanuit de jeugdhulpverlening weten we dat een follow-up moment enige tijd na afronding van een begeleidings- of behandeltraject kan helpen om nog even een vinger aan de pols te houden en om eventuele knelpunten die zich voordoen te bespreken. Vanuit effectiviteitsoogpunt zou het goed zijn om ook voor de Trainingen Sport en Gedrag standaard een terugkommoment of -contact in te bouwen drie tot zes maanden na afronding. Dat is een eenvoudige maar effectieve manier om de inzichten en leerpunten weer even extra onder de aandacht te brengen, te checken hoe een en ander verloopt en eventuele vragen af te vangen. Aangezien jongeren zelf veelal moeilijk bereikbaar blijken ("Van prepaid naar prepaid") is het hierbij een overweging om de contactpersoon binnen de club (meestal de voetbaltrainer) als ingang en aanspreekpunt te benutten. Ook vanuit evaluatief oogpunt zou zo'n follow-up contact meerwaarde hebben, omdat op die manier zicht wordt verkregen in duurzamere effecten.

Versterken van het proces (efficiëntie)

7. Verder stroomlijnen van de procedure

In de afstemming tussen de KNVB en Halt valt nog winst te halen. De doorlooptijd tussen moment van exces, opleggen van straf (tuchtprocedure en -uitspraak), doorverwijzing naar Halt en de start van de training kan korter. Hoe korter de tijd tussen exces en start training hoe krachtiger het signaal.

8. Monitoring als integraal onderdeel van de interventie

Het is en blijft belangrijk om in kaart te brengen en te laten zien hoe de interventie verloopt en wat het oplevert. Dat vormt immers belangrijke input om de interventie door te blijven ontwikkelen en te blijven verbeteren. Inmiddels ligt er een beproefd onderzoeksprotocol, dat grotendeels gevolgd kan worden in de komende jaren. Positieve ervaringen zijn opgedaan met de grotendeels kwantitatieve monitoropzet voor Training I. Door het onderzoeksinstrumentarium als het ware in te bedden binnen de interventie zelf is een hoge respons gerealiseerd, hoewel dit natuurlijk altijd nog beter kan. De ingezette webenquête biedt een mooie mix van gesloten vragen (voor de cijfers) en open vragen (voor het verhaal achter de cijfers). Samen met de aanvullende interviews en focusgroepen geeft dat een helder beeld. Wij adviseren deze opzet verder te verfijnen en tevens te vertalen naar Training II.

Hierbij verdient het aanbeveling om een aantal aspecten dieper uit te vragen, zoals de achtergrondkenmerken van deelnemers. In hoeverre gaat het om jongeren met schooluitval? Hebben zij nu of in het verleden te maken gehad met hulpverlening, waarop mogelijk kan worden aangesloten? Tevens is het interessant om te blijven volgen hoe het de deelnemers na afloop van de training is vergaan. Een follow-up contact (zie aanbeveling 6) geeft hier input voor, maar daarnaast is het van belang om een check te doen in de tuchtrechtelijke administratie van de KNVB. Daarin dient te worden teruggezocht in hoeverre eerdere interventiedeelnemers later nogmaals over de schreef zijn gegaan. Op die manier kan de verwachting van betrokkenen dat het leeuwendeel van de deelnemers niet nog eens over de schreef gaat op het voetbalveld, ook feitelijk worden getoetst.

DSP-groep BV
Van Diemenstraat 374
1013 CR Amsterdam
+31 (0)20 625 75 37

dsp@dsp-groep.nl
KvK 33176766
www.dsp-groep.nl

DSP-groep is een onafhankelijk bureau voor onderzoek, advies en management, gevestigd aan de IJ-oevers in Amsterdam. Sinds de oprichting van het bureau in 1984 werken wij veelvuldig in opdracht van de overheid (ministeries, provincies en gemeenten), maar ook voor maatschappelijke organisaties op landelijk, regionaal of lokaal niveau. Het bureau bestaat uit 40 medewerkers en een groot aantal freelancers.

Dienstverlening

Onze inzet is vooral gericht op het ondersteunen van opdrachtgevers bij het aanpakken van complexe beleidsvraagstukken binnen de samenleving. We richten ons daarbij met name op de sociale, ruimtelijke of bestuurlijke kanten van zo'n vraagstuk. In dit kader kunnen we bijvoorbeeld een onderzoek doen, een registratie- of monitorsysteem ontwikkelen, een advies uitbrengen, een beleidsvisie voorbereiden, een plan toetsen of (tijdelijk) het management van een project of organisatie voeren.

Expertise

Onze focus richt zich met name op de sociale, ruimtelijke of bestuurlijke kanten van een vraagstuk. Wij hebben o.a. expertise op het gebied van transitie in het sociaal domein, kwetsbare groepen in de samenleving, openbare orde & veiligheid, wonen, jeugd, sport & cultuur.

Meer weten?

Neem vrijblijvend contact met ons op voor meer informatie of om een afspraak te maken. Bezoek onze website www.dsp-groep.nl voor onze projecten, publicaties en opdrachtgevers..

DSP-groep is ISO 9001:2008 (kwaliteitsmanagement) en 14001:2004 (duurzaamheid) gecertificeerd en aangesloten bij VBO en OOA.

